LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN | NR 2 | 2019

MAX IV på rätt väg

Stor EU-satsning mot barnlöshet

Nytt ljus över istiden

Utsatt

HAT OCH HOT MOT FORSKARE ÖKAR

Utmaning att flytta mer än en hyllmil tidningar

Tidningar, tidningar, tidningar…. Just nu flyttas runt 7000 pallar med dagstidningar från ett nedgånget magasin i Hög. Silverfiskar och annan ohyra ska frysas bort från sköra tidningssidor som vittnar om allt från kolerautbrott, ransoneringar och Lill-Babs begravning. Därefter får tidningarna komma till sitt nya moderna arkiv på Gastelyckan.

Det är rått och luktar mögel i de trånga gångarna i magasinet i Hög. Biblioteksassistenterna Sebastian Knutsson och Karin Lundquist lyfter ner gigantiska tunga böcker med inbundna dagstidningar i gammalt storformat i packlårar. Utanför flyter Kävlingeån som en gång har stigit flera meter och svämmat över in till tidningar i rummet närmast ån. Fredrik Palmqvist är projektledare för den stora tidningsflytten som upptar sju personers arbetstid under ett och ett halvt års tid.

– En del av tidningarna faller isär när man tar i dem. Särskilt under kriget var papperet av dålig kvalité, säger han och öppnar en tidning med frasig gulnat papper.

ATT TIDNINGARNA ÄR SKRIVNA på svenska är ett kriterium för att de ska få flytta med. De utländska tidningar som finns här får inte plats i nya arkivet, undantaget finska Hufvudstadsbladet och svensk-amerikanska tidningar som är skrivna på svenska. Men Tyskland ville gärna ha alla tyska tidningar fram till 1945 och Ryssland sina tidningar fram till 1917. ▶

Fredrik Palmqvist står i M-huset bland en sjundedel av alla dagstidningar som ska flyttas. Här mellanlagras tidningarna innan de kommer till fryscontainrarna.

Fredrik Palmqvist visar en möglande tidningsbok i Hög. Fredrik Larsson packar in i det högteknologiska nya arkivet på Gastelyckan. Sebastian Knutsson och Karin Lundquist har kommit halvvägs med nedpackningen av alla Sveriges dagstidningar från 1830-talet till idag.

– De märks var krig och orostider har skapat ett glapp i deras samlingar, säger Fredrik Palmqvist.

Det gäller att hålla tempot när 1,3 hyllmil svenska dagstidningar ska flyttas.

– Det är en logistisk utmaning som heter duga. Jag har lärt mig massor om pallar, kartonger och frysboxar, säger Fredrik Palmqvist som har erfarenhet av stora projekt inom mobiltelefoni på Sony Ericsson.

LUNDS UNIVERSITET har plikt att bevara ett exemplar av allting som trycks i mer än 50 exemplar. Det är UB, Universitetsbiblioteket som axlar ansvaret. Trots detta är det inte UB som har hand om flest dagstidningar, i Lund finns bara reservexemplaren. På Kungliga Biblioteket i Stockholm finns däremot både nationalexemplaret och ett exemplar som används till den långsamma digitaliseringen av historieskatten. Exemplaret i Lund ska däremot göras tillgängligt för forskare och allmänhet. Pliktlagen började gälla redan på 1600-talet, då kungen ville ha kontroll över vad som skrevs om honom ute i landet.

I magasinet i Hög är det full verksamhet. Två män från UB rör sig i gångarna och inventerar – både mögliga tidningar och fräschare exemplar av Expressen, Metro och Smålandsbladet.

DET SLAMRAS OCH BANKAS i det stora lagerrummet där ett stålskelett av hyllor gapar tomt. Många av tidningarna har redan åkt iväg och hyllorna ska vara rivna innan veckan är över. Men än finns det tidningar kvar som Sebastian Knutsson och Karin Lundquist metodiskt packar ned bakom sina munskydd.

– Munskydd behövs i den här luften. Det vi gör först är att tvätta av mögel och annat på tidningarna med oljekludd, när det behövs, säger Sebastian Knutsson.

Nästa stopp blir M-huset på LTH där tidningarna mellanlagras samtidigt som de väntar på sin tur i fryscontainrarna på Gastelyckan.

På Gastelyckan lyfter ett moln av kall ånga när dörren till fryscontainern öppnas för att lasta in nya pallar. En vecka i minus 30 grader behövs för att vara säker på att bli av med ohyran som bott i tidningarna. Mest är det silverfiskar och deras ägg som ska oskadliggöras. Fredrik Palmqvist ringde först Frigoscandia i sin jakt på infrysningsmöjligheter.

– De trodde nog att det var ett practical joke när jag ringde och sa att jag ville frysa ned alla dagstidningar i svensk historia, berättar Fredrik Palmqvist.

EFTER EN VECKAS FRYSNING så kommer tidningarna till sitt nya lyxigare hem – ett lufttempererat och nybyggt arkiv på Gastelyckan, där det istället för mögel luktar nytt och plast. Här leder Fredrik Larsson arbetet med att packa upp tidningarna och truckarna rör sig fram och tillbaka hela tiden. Att packa upp har tagit längre tid än vad de först beräknade, men går nu framåt i rätt takt.

– Man ser hur det går framåt, det är väldigt visuellt tillfredsställande, säger Fredrik Larsson, arbetsledare på Gastelyckan, och tillägger att han har blivit så intresserad av tidningarna att han funderar på att läsa ABM för att kunna arbeta med bibliotek och arkiv.

I augusti ska den sista tidningen vara på plats i det nya arkivet.

TEXT: JENNY LOFTRUP
FOTO: KENNET RUONA

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN

Lunds universitets magasin LUM utkom första gången 1968. Det når i dag samtliga anställda och nästan lika många utanför universitetet. LUM har en upplaga på 11.700 exemplar och utkommer med 6 nummer per år.

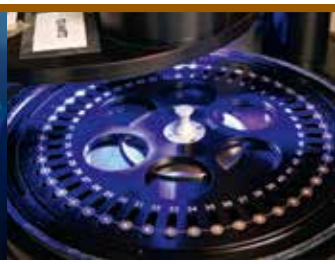

smakprov.

6 Stor forskningsutvärdering drar igång

En hjälp till självhjälp. Det är vad den nya stora utvärderingen av forskningen vid LU, RQ20, ska resultera i. Den sätter igång nu och bygger på självvärderingar. Runt 5000 medarbetare kommer att beröras.

8 MAX IV drar åt rätt håll

Forskningsanläggningen MAX IV har tidigare dragits med förseningar och otydligt ledarskap, men är nu inne på rätt väg. Hårdare deadlines, skarpare prioriteringar och större tydlighet om vem som bestämmer vad har ökat effektiviteten.

14 Hat och hot drabbar allt fler forskare

Hat och hot mot forskare ökar, särskilt specialister inom ämnen som islam, migration, Israel-Palestina och genusvetenskap. LUM har träffat några forskare som har ifrågasatts mer eller mindre hotfullt, och har även pratat med LU:s säkerhetschef och företagshälsovård. Dessutom tar vi upp hanteringen av ett unikt svårt fall om hot mellan anställda.

25 EU satsar på forskning om infertilitet

Ofrivillig barnlöshet drabbar allt fler i takt med att kvinnor väntar längre med att skaffa barn och spermieantalet hos män försämras. Reproduktionsprofessorn Aleksander Giwercman deltar i ett initiativ som vill minska ofrivillig barnlöshet i EU, och som nu har fått ökade anslag.

28 Sand ger ledtrådar om istiden

På luminiscenslaboratoriet på Geocentrum kan man avslöja viktiga ledtrådar om den senaste istiden utifrån kvartskorn i sand. Efter årtusenden i mörker släpps elektroner i kornen fria, och utifrån mätvärden räknar man ut sedan vilken tidsperiod som sanden har legat begravd.

REDAKTION

Jenny Loftrup
redaktör
046-222 95 90
jenny.loftrup@kommunikation.lu.se

Maria Lindh
bitr. redaktör, ansvarig utgivare
046-222 95 24,
maria.lindh@kommunikation.lu.se

Lena Björk Blixt
journalist naturvetenskap
046-222 97 23
lena.bjork_blixt@science.lu.se

Petra Francke
journalist och formgivare
046-222 03 16,
petra.francke@kommunikation.lu.se

Åsa Hansdotter
journalist medicin
046–222 18 87
asa.hansdotter@med.lu.se

Louise Larsson
journalist ekonomi
046-222 08 44
louise.larsson@ehl.lu.se

Gisela Lindberg
journalist humaniora och teologi
046-222 72 33
gisela.lindberg@kansliht.lu.se

Kristina Lindgärde
journalist LTH, samhällsvetenskap
046-222 07 69,
kristina.lindgarde@kansli.lth.se

Adress: LUM, Lunds universitet, Box 117, 22100 Lund **Internpost:** Hs 31

E-post: lum@lu.se

LUM på nätet: www.lu.se/lum

Annonser: tomat annonsbyrå, www.tomat.se tel 046-13 74 00, e-post info@tomat.se

Prenumerationer: Anställda vid LU får LUM gratis. För prenumeration kontakta Eva.Andersson@kommunikation.lu.se, tel 046-222 70 10.

Adressändring: Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgifter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

Tryck: Stibo Graphic

Nästa LUM: Manusstopp: 15 maj. Utkommer: 5 juni.

ISSN: 1653-2295

Omslag: Islamologen Anders Ackfeldt. Foto: Kennet Ruona

RQ20 är igång

Forskningen utvärderas utan betyg och guldstjärnor

UTVÄRDERING. Nu drar den nya stora forskningsutvärderingen RQ20 igång!

Den bygger på självvärderingar och kommer att beröra runt 5.000 medarbetare. Till skillnad mot förra gången, 2008, är inga extra pengar knutna till de forskningsområden som kommer bäst ut. Det blir inga betyg eller guldstjärnor.

– Däremot blir utvärderingen en stor hjälp till självhjälp, lovar projektledarna Freddy Ståhlberg och Mats Benner.

De så kallade egeninitierade självvärderingarna görs på många stora lärosäten världen över och har stor betydelse vid anslagsansökningar liksom internt för forskningsmiljöernas möjlighet till utveckling. Kraven

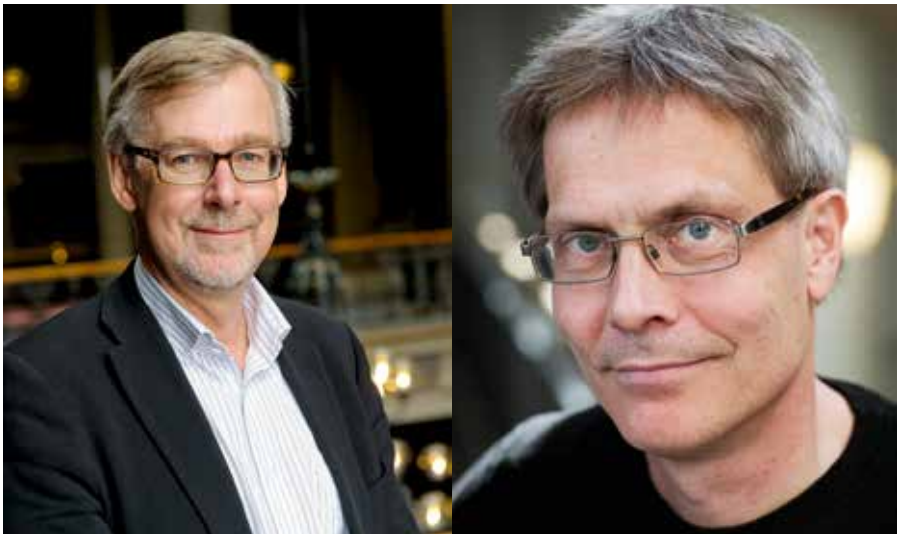

Gör Lunds universitet rätt saker på rätt sätt? Det är den stora fråga som projektledarna Freddy Ståhlberg och Mats Benner vill hitta svar på genom RQ20 (där RQ står för Research Quality).
FOTO: KENNET RUONA OCH JOHAN BÄVMAN

Tidsplan för RQ20

både från omvärlden och den egna organisationen ökar ständigt. Projektledarna menar att det är bättre att förekomma än att förekommas.

– Man ska själv först och främst veta hur man ligger till och ha kontroll på sina svagheter och styrkor. Och den stora frågan kan sammanfattas i – gör vi rätt saker på rätt sätt?

NU ÄR DET ELVA ÅR SEDAN den förra stora utvärderingen RQ08 genomfördes. Den gav viktig information och visade att LU hade flera starka och ledande forskningsmiljöer. Den nya utvärderingen innebär att man tar ett steg vidare.

– Denna gång undersöks också relationen till utbildning och samverkan, liksom hur det ser ut med infrastrukturen, tvärvetenskapligheten och ledningsstrukturen med mål och planer.

RQ20 är ett ledningsuppdrag och rektor Torbjörn von Schantz ser fram mot att få följa projektet.

– Tanken är att vi under arbetets gång kan ta lärdom av processerna i RQ20 parallellt med att vi bygger upp ett eget långsiktigt kvalitetssäkringssystem, säger han.

FÖR ETT PAR ÅR SEDAN presenterades FOKUS – Vetenskapsrådets modell för utvärdering, som ingen av de större lärosätena var särskilt förtjust i. Därför blev det viktigt att hitta ett eget system för utvärdering – och LU har nu valt RQ20.

UPPFÖLJNING

Hösten 2020

- Resultaten för RQ20 är klara
- LU:s ledning äger den fortsatta processen

Freddy Ståhlberg är professor i MR-fysik och har även suttit med i universitetsstyrelsen. När han fick frågan om att projektleda RQ20 tvekade han inte.

– Jag tycker att det är väldigt roligt att arbeta med universitetsadministration och vet hur mycket tidigare gjorda självutvärderingar har betytt för de verksamheter jag har varit aktiv i.

MATS BENNER är professor i forskningspolitik och har många högskolepolitiska utredningar och rapporter bakom sig. Som projektledare går han nu in och jobbar aktivt med sådant han tidigare mest studerat.

– Jag byter hatt från observatörens till att vara mer operationell, säger han och beskriver uppdraget som en omtanke om sitt universitet. Självvärderingar är också ett slags försvar för kollegialiteten.

Mats Benners stora förhoppning är att RQ20 ska präglas av ärlighet och tillit – att man ska våga svara rakt och rätt på obekväma frågor och inte hamna i självförsvar.

TILL SIN HJÄLP har projektledarna en referensgrupp att bolla idéer och ambitioner med. Den ska också föra processen vidare till sina dekaner. Dekanerna ska föreslå hur deras områden ska delas upp i olika paneler och utvärderingsenheter som i RQ20 kallas forskningsmiljöer. Antalet paneler baseras på fakulteternas storlek. Enligt nuvarande förslag får exempelvis Medicinska fakulteten och LTH nio paneler vardera och MAX IV en egen panel. Naturvetenskapliga fakulteten får sex paneler, Samhällsvetenskap fyra och Humaniora/Teologi tre. Ekonomihögskolan får två och Juridiska och Konstnärliga varsin panel. Till varje panel hör ett antal forskningsmiljöer/utvärderingsenheter inom vilka självvärderingarna ska utföras. Till varje panel knyts därefter fyra till sex externa rådgivare eller bedömare som utses av RQ20:s ledning i samråd med forskningsmiljöerna.

– Det viktiga här är att personerna är trovärdiga och starka inom sina respektive forskningsfält och ses i en rådgivande roll snarare än som betygsättare, förklarar Freddy Ståhlberg.

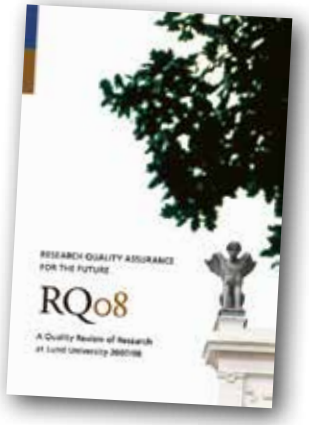

Den 524 sidor tjocka forskningsutvärderingen RQ08 får nu en uppföljare, dock med annat upplägg.

Utvärderingen ska förhålla sig till vissa basfakta kring ekonomi och bibliometri: hur ser ekonomin ut, hur stort är antalet publikationer och, om det är ett relevant mått, hur citeringsutvecklingen ser ut. Men huvuddelen av arbetet handlar om att forskningsmiljöerna själva ska identifiera styrkor, svagheter och utvecklingsmöjligheter som de sedan får återkoppling på av de externa granskarna.

– Fokus ska inte vara på att enbart upprätthålla miniminivåer av kvalitetsarbete, utan på vad som möjliggör forskning på högsta internationella nivå.

Utöver de 35 ämnespanelerna består RQ20 av ytterligare fem tvärgående paneler, som också är sammansatta av externa rådgivare. De ska granska infrastruktur, starka miljöer, samverkan, rekrytering och ledningsfrågor.

DET FINNS EN TIDSPLAN för utvärderingen (se illustration) som startade i mars med förankring och identifiering av paneler och forskningsmiljöer. Planeringsfasen ska vara klar den 15 juni och självvärderingsarbetet startar omedelbart efter sommaruppehållet. Det i sin tur ska vara klart 1 januari 2020. Under hösten ska även de externa bedömarpanelerna rekryteras och nästa sommar ska de ha avslutat sitt arbete. RQ20-gruppen planeras lämna över sin rapport till universitetsledningen den 1 september 2020.

– Sen är det upp till ledningen att ta hand om resultatet, säger Freddy Ståhlberg, som är enig med Mats Benner om att en utvärdering av detta slag kräver uppföljning och regelbunden återkoppling till forskningsmiljöerna.

MARIA LINDH

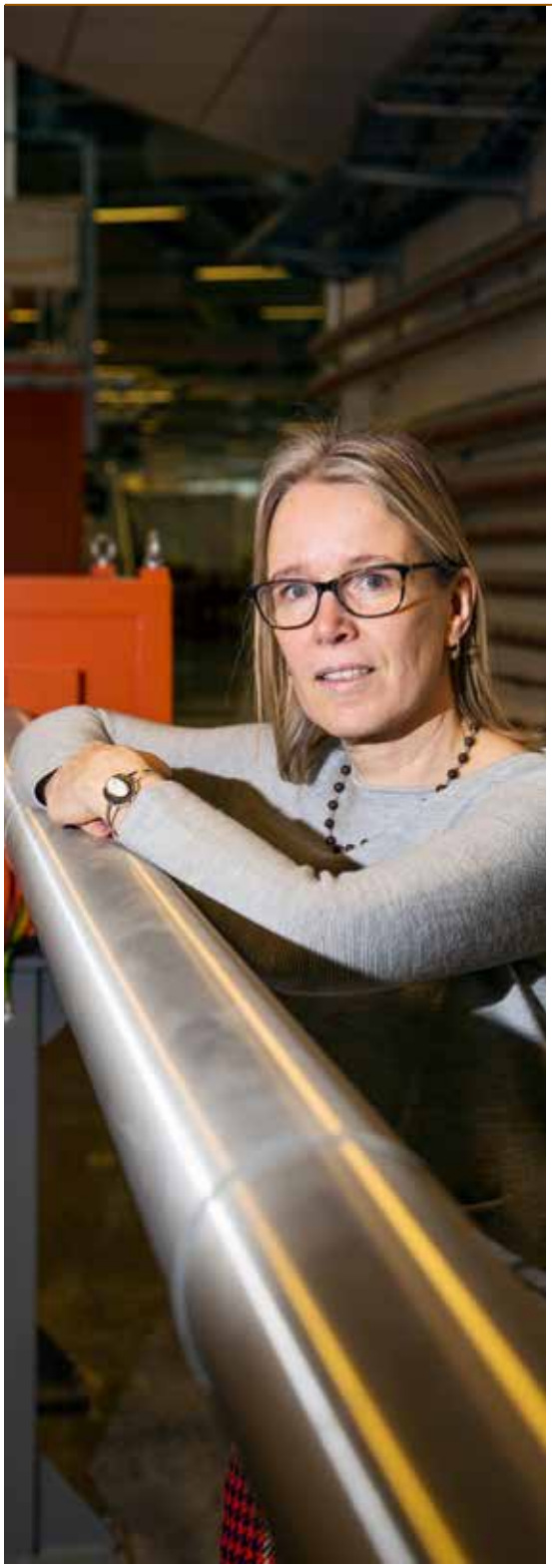

Marjolein Thunnissen är chef för LIfe Science på MAX IV och sitter även i styrelsen.

Efter kritiken från Vetenskapsrådet

MAX IV ser ljuset i tunneln

MAX IV. Efter kritiken från Vetenskapsrådet mot förseningar och otydligt ledarskap på MAX IV går verksamheten nu åt rätt håll. Effektiviteten har ökat genom hårdare deadlines, skarpare prioriteringar bland projekten och större tydlighet i beslutskedjorna.

– Vi är på god väg, och chefer och teamledare tar fler nödvändiga beslut, säger Marjolein Thunnissen, som är chef för Life Science, ett av fyra huvudområden vid MAX IV, och sitter i ledningen för MAX IV. Hon upplever också att stämningen mellan medarbetarna är bättre och att det snackas mindre i korridorerna.

FRAM TILL FÖRRA VÅREN var synkrotronljusanläggningen MAX IV en framgångssaga. Det är Sveriges största satsning på forskningsinfrastruktur och ett flaggskepp för Lunds universitet. Anläggningen har byggts med ett stort miljöfokus och har fått flera priser och utmärkelser för sitt nytänk.

– Jag tycker mycket om MAX IV – de flesta som arbetar här är otroligt duktiga. Jag lär mig något nytt varje dag bland olika människor, tekniker och vetenskaper, säger Marjolein Thunnissen.

Hon valde att tacka ja till att bli chef förra sommaren, när Vetenskapsrådet granskade MAX IV och det redan var känt att förseningarna av strålrören (de delar av anläggningen där forskningen utförs) var kraftiga. Marjolein Thunnissen har erfarenhet av många roller – som forskare har hon varit användare, dessutom har hon byggt strålrör och varit operatör. Hon har också samordnat många strålrör och innan hon blev Life Science-direktör var hon ansvarig för användarna av MAX IV. Ändå var det inte självklart att tacka ja till chefsjobbet.

– Jag förstod att det inte skulle bli lätt. Men jag ville inte bara klaga utan försöka ta ansvar och bidra med det jag kan, säger hon.

MAX IV bedömdes vara runt två år efter planen för de 16 strålrören, där tre hittills är i bruk. I juni förra året kom Vetenskapsrådet med sin granskningsrapport och krävde åtgärder. Dåvarande direktören Christoph Quitmann avgick.

– Då var det mycket känslor i huset. En del var arga, en del glada och en del förvirrade.

MAX IV:s STYRELSE tog fram en prioriteringslista och en handlingsplan för att få bukt med bristande projektledning, otydliga beslutskedjor och bättre kommunikation – dels med universitetsledningen, dels med Vetenskapsrådet och även internt inom MAX IV.

– Det fanns mycket otydlighet. Prioriteringar gjordes inte och det var oklart vem som bestämde vad. Med prioriteringslistan har det blivit bättre, säger hon.

Bland otydliga mandat och prioriteringar fanns grogrund för vassa armbågar – att kämpa för sitt projekt och för att få komma till de få strålrör som var igång.

– Det är inget fel med att slåss för sitt, men man ska vara ärlig och tydlig med vad man tycker och inte spela maktspel.

Som ny chef hade Marjolein Thunnissen en grupp medarbetare med väldigt hög arbetsbörda, medan en annan grupp bara kunde vänta på att den första gruppen skulle bli klar.

– Nu har vi blivit mycket hårdare med deadlines vilket gör att de som väntar kan planera ordentligt.

Vad har du lärt dig av att navigera som chef i en otydlig organisation?

– Att lyssna mer. Om man sätter igång en process måste man kontrollera hur den fungerar med behoven och människorna, säger Marjolein Thunnissen och tillägger att det har varit viktigt för henne det senaste halvåret att prata med teamen direkt.

– Då kan man förstå deras vardagliga problematik och hur kulturen och behoven ser ut i just det teamet. Det gäller att både ha principer men också kunna vara flexibel.

Även om det fortfarande finns förseningar att ta tag i, resursbrist på vissa områden och en prioriteringslista som ständigt måste revideras så är Marjolein Thunnissen övertygad om att MAX IV är på rätt väg. Julbordet för de anställda, efter en tuff höst, blev också ett kvitto på ett nytt lugn i organisationen.

– Då kändes alla så avslappnade, säger Marjolein Thunnissen.

LUM TRÄFFAR VIKTOR ABELIN uppe i det stora rymdstationsliknande kontrollrummet, längst inne i MAX IV. Med ett vakande öga på alla skärmar där strålarna övervakas berättar han att han gillar sitt jobb.

– Jag är ju nörd och upptäckte att det är minst lika roligt att få leka med miljardmaskiner som att hålla på och lära sig om synkrotronljus, säger Viktor Abelin som studerat synkrotronfysik vid LU.

När han började hade några operatörer slutat i protest mot schemat, där vissa anställda schemalades nästan bara natt och helg. Det snackades om missnöje med olika chefer. Men mycket förändrades till det bättre när de bytte schema och dessutom gick över till dygnet-runt-service och anställde åtta nya operatörsassistenter.

Operatören Viktor Abelin tycker att jobbet fungerar bättre sedan man bytte schema.

– Det var viktigt, om inte schemat fungerar så fungerar inte fritiden, säger Viktor Abelin och tillägger att de nu har ett fungerande treskiftsschema där operatörerna delar på natt- och helgpassen, som ska utvärderas av de berörda och skruvas ytterligare i (se artikel på nästa sida).

Hans chef har betonat att avdelningen gör ett gott jobb. Att det har skrivits dåliga saker i media har inte påverkat Viktor Abelin eller hans grupp.

– Det är synd om det verkar dåligt utåt sett. Men här inne är det bra med god stämning i hela ringen med accelaratorfysiker och operatörer, säger Viktor Abelin.

TEXT: JENNY LOFTRUP
FOTO: JOHAN BÄVMAN

Vetenskapsrådet:

Tydliga framsteg – men varför dröjer ny chef?

MAX IV. Vetenskapsrådet kom nyligen med en uppföljande rapport om förseningarna på MAX IV. De ser förbättringar på nästan alla områden som tidigare kritiserats. Det viktigaste anser VR är att MAX IV håller på att etablera en fungerande projektorganisation och en metod som leder fram till att arbetet med att färdigställa strålrör går framåt snabbare. Beslutskedjorna har också blivit tydligare. Men fortfarande finns det mer att göra – projektorganisationen behöver ytterligare förenklas och effektiviseras. En flaskhals som behöver åtgärdas är utvecklingen av de kontrollprogramvaror som behövs på MAX IV. VR undrar också varför rekryteringen av en direktör går långsamt. Ian McNulty, som har gått in som tf direktör anses ha gjort ett utmärkt jobb, men behöver enligt rapporten så fort som möjligt återvända till sitt gamla jobb med MAX IV:s forskningsstrategier.

Lunds universitet är värd för MAX IV, som är världens ljusstarkaste synkrotronljusanläggning. FOTO: PERRY NORDENG

Arbetsmiljöproblemen på MAX IV

Färre fackärenden sedan nya scheman infördes

MAX IV. Utöver förseningar och kritik från Vetenskapsrådet har MAX IV dragits med arbetsmiljöproblem. Men nu har läget förbättrats och facket får allt färre ärenden att ta tag i på synkrotronljuslaboratoriet.

– Vår bild att situationen är något bättre, säger Adam Brenthel, ordförande i Saco-S.

Sedan 2017 har många medarbetare vid MAX IV vänt sig till Saco-S, det största fackets vid LU, för att få hjälp med olika problem. Men nu minskar antalet individ- och grupp-ärenden.

– Vi tror och hoppas på att minskade antal ärenden är ett tecken på att det är bättre, säger Adam Brenthel.

Oklarheter runt vilka arbetsvillkor som gäller – och för vem – ledde till frustration. MAX IV har, även med LU-mått mätt, ovanligt många chefer som är internationellt rekryterade. De har ofta valts för att de är forskare med tunga akademiska meriter inom precis rätt område. Däremot har de inte alltid varit insatta i vad som gäller på den svenska arbetsmarknaden.

Mattias Collin, facklig förtroendeman för Saco-S. FOTO: JENNY LOFTRUP

– Det har funnits ett kunskapsunderskott runt vilka avtal som gäller och på vilket sätt chefer ansvarar för sina medarbetares arbetsmiljö, säger Mattias Collin, facklig förtroendeman för Saco-S.

De som rekryterades från liknande anläggningar runt om i världen och anställdes på forskartjänster förväntade sig också att även få hålla på med sin egen forskning. Men förväntningarna infriades inte, eftersom fokus på MAX IV ligger på att få igång strålrören och ge service till användarna.

– Det här skiljer sig från de villkor som forskare annars brukar ha och man kan fråga sig om de fått rätt titel, säger Adam Brenthel.

EN KNÄCKFRÅGA för arbetsmiljön har varit operatörernas arbetstider och villkor. De ska se till att hålla igång strålarna dygnet runt. Om det kommer en forskargrupp från ett annat universitet så väljer de ofta att turas om att jobba för att utnyttja sin tid på MAX IV så mycket som möjligt, dygnet runt.

– Det har inte fungerat ute på strålrören för att en del av operatörerna har anställts för att i stort sett bara jobba natt och helg, säger Mattias Collin.

Att skapa olika lag, där en del mest jobbade helg och natt ledde till missnöje bland operatörerna. Många, särskilt de som bara var visstidsanställda, valde att sluta. Sedan dess har ett nytt treskiftsavtal kommit på plats. Det innebär att de flesta operatörerna får dela på natt- och helgarbetet och att fler har möjlighet att komma in i gemenskapen på arbetsplatsen.

TIDIGARE UNDERBEMANNING har man också i stort sett fått bukt med.

– Man har anställt fler och bemanningen ser bättre ut, säger Mattias Collin, som tycker att det är viktigt att de som är berörda av treskiftsschemat är med och utvärderar.

Till hösten ordnas en ledarskapsutbildning tillsammans med facken för chefer på MAX IV som handlar om hur det ska fungera vid en svensk statlig arbetsgivare.

– Chefskursen tror vi är viktig. Vi har också fått signaler om att arbetsgivaren kommer skicka många chefer till utbildningen, säger Adam Brenthel, som menar att också den viktiga verksamheten gynnas av bättre arbetsvillkor för de anställda.

JENNY LOFTRUP

Rapporten Omvärldsbevakning 2018:

LU bör vidga vyerna och närvaron i Stockholm

OMVÄRLDSKOLL. Den internationella konkurrensen om talanger hårdnar och Lunds universitet måste bli bättre på att kraftsamla och positionera sig. Det behövs mer tvärvetenskap, ökad digitalisering av utbildningen, bevakning av regeringskansliet samt en ständigt lyft blick på universitet i förhållande till omvärlden.

Lunds universitet bör synas mer i Stockholm, menar rapporten. COLLAGE: PETTER LÖNEGÅRD

Detta är huvuddragen i rapporten "Omvärldsbevakning 2018" som avdelningen Planering har tagit fram tillsammans med universitetsledningen.

I rapporten nämns många påbörjade och pågående arbeten kopplade till de prioriterade områdena i den strategiska planen. Exempelvis den nyligen presenterade kartläggningen av hinder och möjligheter i samarbeten över fakultetsgränserna (se artikel på sidan 12) samt rapporten om rankning och hur man bör förhålla sig till det (se artikel i LUM 1).

Utbildningsnämnden har nu fått i uppdrag att underlätta för tvärvetenskapliga samarbeten.

VIKTIGT FÖR UTBILDNINGEN är också digitaliseringen. Det handlar om att ge studenterna goda möjligheter till det i form av nya moderna e-plattformar.

– Och för att kunna göra det måste man ge lärarna ökad kompetens, menar planeringschef Tim Ekberg och pekar på projektet Canvas som ska ge både studenter och lärare en attraktiv, gemensam och tillgänglig lärandemiljö vid LU (se artikel på sidan 44).

Rapporten tar även upp vikten av utbildning inom ämnesövergripande och generiska kunskaper, så kallade "liberal arts". Detta är en fråga som tidigare väckts i rektors ledningsråd och tanken är nu att utbildningsnämnden ska stimulera diskussionerna kring detta.

När det handlar om forskningen är det, förutom det tvärvetenskapliga perspektivet, viktigt att den inte är för beroende av extern finansiering. Detta för att möjliggöra egna strategiska satsningar. Enligt förslagen i den nya styr- och resursutredningen, Strut, ska ett lärosäte inte ha mer än 50 procent externa bidrag. På åtta år ska det växlas upp så att hälften av pengarna ska vara fakultetsanslag och inga strategiska satsningar ska göras dessförinnan.

– Vi och andra lärosäten med hög extern finansiering blir vinnare på en sådan reform om den skulle genomföras, säger Tim Ekberg.

PRECIS SOM LU NU HAR en person i Bryssel bör LU öka sin närvaro i Stockholm rekommenderar omvärldsbevakningen. Inte minst för att på plats följa den nationella Strut-utredningen med förslag som får stor betydelse för universitetens styrning.

Universitetet har under lång tid och på olika sätt önskat ökad autonomi. En ökad handlingsfrihet kan skapa en större flexibilitet och göra samarbeten med andra organisationer enklare och mer effektiva. I omvärldsbevakningen konstateras att regeringsmakten ofta varit ambivalent i sin styrning av de svenska lärosätena.

– Denna ambivalens kommer troligen att bestå, menar Tim Ekberg. När olika förväntningar och politiska signaler finns samtidigt blir det än viktigare för universitetet att själv kunna göra välgrundade analyser och bedömningar.

"Omvärldsbevakning 2018" är ett uppdrag som universitetsstyrelsen gav rektor 2016 med målen att fungera som inspirationskälla till styrelsens strategiska diskussioner och bidra till att styrelsen fattar välgrundade beslut. Rapporten ska också kopplas till strategiska planen, verksamhetsplanen och riskprocessen. Den projektansvariga för omvärldsprocessen på Planering är Erika Söderstjerna.

MARIA LINDH

Utnyttja samlade erfarenheter av gränsöverskridande samarbeten

TVÄRVETENSKAP. Hinder är till för att övervinnas!

Den attityden dominerade bland intervjuade lärare och forskare i ”Utredning för att granska hinder och samarbeten över fakultetsgränserna” som Torun Forslid och Elisabeth Pupp står bakom. För att förenkla sådana samarbeten föreslår de bland annat en rådgivande central funktion med checklistor och samlade erfarenheter.

– Sammantaget fungerar modellen med köp av hel kurs mer smärtfritt än köp av lärartid, säger Elisabeth Pupp.
FOTO: MARIA LINDH

– Kraften är större än frustrationen, säger Torun Forslid om möjligheterna till gränsöverskridande samverkan.
FOTO: KENNET RUONA

Som LUM skrev i förra numret visar det sig vara svårast att få till gränsöverskridande samarbeten inom utbildningen. Tiden pekas ut som det största hindret – lärarna är redan hårt tidsbundna och hinner inte trampa upp nya stigar. Frågan som ligger bakom utredningen är om värdefulla gränsöverskridande samarbeten inte blir av på grund av främst administrativa hinder?

– Kraften är större än frustrationen, säger Torun Forslid. Men ofta är det eldsjälar som sätter igång något nytt och sen när de försvinner så kan det bli problem.

INTE MINST DÄRFÖR vore det bra med en vägledande central funktion, tycker utredarna, där erfarenheter, kunskap och rutiner finns samlade. Hur man på bästa sätt hanterar den nya datalagen GDPR är något som många har frågor om. Det finns också vissa oklarheter kring overheadkostnader.

– Inom forskningen fungerar OH-modellen bra, men kräver att prefekten eller ekonomen förklarar hur den är uppbyggd. Vid brist på medel till samfinansiering kan forskarna frestas att lägga hela bidraget på den institution som har lägst OH, säger Elisabeth Pupp.

När det gäller utbildningen reglerar OH-modellen inte fullt institutionsoverhead. Vid en institution som säljer mer lärartid än vad den köper kan problem uppstå med att inte få ersättning för de kostnaderna. Här finns exempel på hur exempelvis Samhällsvetenskapliga fakulteten löst det genom en särskild ersättningsmodell.

– Sammantaget fungerar modellen med köp av hel kurs mer smärtfritt än köp av lärartid, säger Elisabeth Pupp.

UTREDNINGEN REKOMMENDERAR också att fakulteter med gemensamma institutioner, som de fysiska och kemiska, ser över lokala regleringar och praxis för att synkronisera vad som är möjligt utan att ge avkall på ämnesmotiverade skillnader.

– Annars tycker de vi har pratat med att fördelarna med att tillhöra två fakulteter är större än nackdelarna, säger Torun Forslid och exemplifierar med bredare nätverk och fler ämnesingångar.

UTREDARNA REKOMMENDERAR vidare att samtliga ledningsnivåer ska uppmärksamma den gränsöverskridande forskningens utmaningar och att det skrivs in i dekankontrakten samt uppmärksammas i verksamhets- och kvalitetsdialogerna. Liksom att ett universitetsgemensamt utbud av kurser för ledarskap och högskolepedagogik ska värnas. Checklistor och standardavtal är andra rekommendationer för särskilt utbildningssamarbeten liksom en översyn av anmälningssystemet till kurser inom program. Detta för att tillmötesgå studenternas önskemål om ökade möjligheter att läsa valbara fristående kurser inom andra fakulteter.

UTREDNINGEN LÄMNAR ett tjugotal rekommendationer som bör ses som en förteckning över möjliga åtgärder för att underlätta samarbeten. Nu börjar ett prioriteringsarbete bland rekommendationerna där de föreslagna åtgärderna ska vägas mot andra pågående förändringar samt kostnader.

Det finns flera goda exempel på forskningssamarbeten över fakultetsgränserna. Utredarna nämner bland annat Pufendorfinstitutet och de tematiska samverkansinitiativen. Institutionen för designvetenskaper är byggd på samverkan kring människa, teknik och design och har inte mindre än sju forskarutbildningsämnen och fungerar också bra. NanoLund med tre fakulteter är ett annat gott exempel liksom de strategiska forskningsmiljöerna BECC och MERGE inom Centrum för miljö- och klimatforskning.

Läs om ett gott exempel på utbildningssamverkan över gränser i artikeln på nästa sida.

MARIA LINDH

Den senaste kursutvärderingen visade att 96 procent av studenterna är nöjda eller mycket nöjda. FOTO: ARNE LINDGREN

Studenter samlas kring patientfall och reflekterar kring sina roller

SAMVERKAN. – Vi känner att vi gör något meningsfullt och har trevligt när vi samverkar.

Så förklarar Arne Lindgren engagemanget för ”Utbildningsdagen i samverkan” då studenter från åtta utbildningar, två fakulteter och två lärosäten träffas för att öka förståelsen för varandras framtida professioner och hitta sin egen roll vid ett gemensamt patientfall.

Till vardags är Arne Lindgren överläkare vid neurologen i Lund och professor i neurologi med inriktning mot strokeforskning. Men i samband med utbildningsdagen är han koordinator och allmän hjälpreda.

– Det är ett väldigt pusslande och en logistisk utmaning att få ihop dagen, säger han och berättar dels om förberedelserna kring det gemensamma patientfallet, dels om själva utbildningstillfället då drygt 400 studenter och flera lärare samlas.

Dagen arrangeras en gång per termin och varje student inom arbetsterapi, fysioterapi, logopedi, programmen för läkare, psykologer, sjuksköterskor, röntgensjuksköterskor samt socionomer – ska ha deltagit en gång under sin sista eller näst sista termin för att bli godkända inom sina respektive kurser som samverkansdagen ingår i. Förutom utbildningarna vid Lunds universitet deltar även Malmö universitet med sina socionom- och sjuksköterskeprogram.

Arne Lindgren är eldsjälen bakom Utbildningsdagen i samverkan, som startade 2002 och som drygt 12.000 studenter deltagit i. FOTO: KENNET RUONA

STUDENTERNA SAMLAS kring ett fall som rör en strokepatient och hens rehabilitering där alla nämnda yrkeskategorier har en viktig uppgift. Och ju bättre samverkan mellan dem som vårdar desto mer framgångsrikt blir det akuta omhändertagandet och efterföljande rehabilitering för patienten – och inte minst säkrare.

– Under utbildningsdagen tar vi också upp patientsäkerhet, svåra situationer och gemensam vårdplanering, säger Arne Lindgren.

Han beskriver lärarteamet bakom dagen som entusiastiskt. De började redan 2002 och Arne Lindgren är eldsjälen som varit med varje år. Totalt har 12.000 studenter deltagit och kursutvärderingarna är trevlig läsning.

– Den senaste visade att 96 procent är nöjda eller mycket nöjda.

UNDER ÅRENS LOPP har patientfallet förfinats. Från att ha varit en tydlig person kan det nu vara någon med ett ovanligt namn, utan könsangivelse med endast ålder och yrke.

– Det blir ytterligare en utmaning för studenterna som ska förbereda en presentation och reflektion av sin egen roll i övningen. Det handlar inte så mycket om att lösa själva vårdproblemet utan om hur man ska förhålla sig till och samverka med de övriga yrkeskategorierna kring patienten.

MED VISS SORG konstaterar Arne Lindgren att den dåliga kommunikationen mellan olika yrkeskategorier på vissa håll inom sjukvården ibland fortfarande består. Och så sent som 2014 gjorde till exempel Universitetskanslerämbetet en utvärdering bland landets lärosäten som visade att studenterna inom läkarutbildningen kände sig otillräckligt förberedda inför samarbete med andra professioner

– Så vi vet att vi har en mission här, säger Arne Lindgren och berättar att det finns andra mer kliniska, praktiska samverkansmoment inom vårdutbildningarna. Men inte som här då fokuset ligger på att reflektera kring sina roller i förhållande till andras.

Det finns både förslag och försök till att få in denna typ av gemensamma dagar tidigare i utbildningarna och Arne Lindgren håller med om att det vore bra.

– En fördel dock med att den ligger så sent är att studenterna har med sig många egna värdefulla erfarenheter från sin praktik.

MARIA LINDH

Hat och hot mot forskare ökar. Även om hoten i princip aldrig sätts i verket så gör de skada – för forskarna i deras liv och i förlängningen för det akademiska klimatet.

Möt forskare inom islamologi, genusvetenskap och evolutionsbiologi som ständigt möter ifrågasättande kommentarer av med mer eller mindre hotfulla slag. Läs också om hur LU:s säkerhetschef och företagshälsovård arbetar när en medarbetare hotas. Då kan det också handla om hot mellan anställda – något som Medicinska fakulteten har tvingats hantera i ett unikt svårt fall…

Forskare i skottgluggen

Islamologen

Det provocerar när man nyanserar bilden av islam

När Anders Ackfeldt tillsammans med 22 andra forskare kritiserade MSB:s forskningsrapport "Muslimska brödraskapet i Sverige" för att elda på en alltför konspirationsteoretisk bild av islam vällde det in hotfulla mejl dagen därpå.

– Mina barn nämndes i mejlen och då blev jag orolig. Det går en gräns vid familjen. Då har personen inte bara slängt iväg ett mejl i affekt, utan har faktiskt undersökt och tagit reda på saker, säger Anders Ackfeldt.

HAN FORSKAR OM islam och musik i USA. Han undersöker hur muslimska och icke muslimska hip-hopmusiker återger religionen i sina låttexter, musik och i bildspråk.

– Jag tycker det är intressant med musikkulturen eftersom den i mycket är en vattendelare och går på tvärs med den bilden man har av muslimer idag. Det är ett försök att ge motbilder till bilden av islam som konservativt och våldsamt

SOM ISLAMOLOG är han van vid att få otrevliga mejl, men de är sällan hotfulla. Men när han och de 22 andra kollegorna i Sverige 2017 kritiserade Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps rapport gick det snabbt. Forskarnas artikel som låg på bloggen "Religionsvetenskapliga kommentarer" hade plockats upp av TT och hamnade därför i tidningar över hela Sverige. Anders Ackfeldt som på grund av sitt namn stod överst på den alfabetiskt ordnade listan fick ta emot en stor del av mejlen.

– Hoten var inte anonyma. Läskigast är just att det i många kretsar är helt legitimt att hata muslimer. När de åsikterna är normaliserade är steget inte så långt från ord till handling, tror Anders Ackfeldt.

Islamologen Anders Ackfeldt har figurerat på listor som högerextremister skapat över personer som anses vilja "förstöra Sverige".

> "Hoten var inte anonyma. Läskigast är just att det i många kretsar är helt legitimt att hata muslimer."

Några månader efter MSB-rapporten lades det upp listor på webben av högerextremister på grupper som ansågs vilja "förstöra Sverige" där Anders Ackfeldt stod med. Några av grupperna var islamkramare, vänsterextremer och judar. Listorna försvann dock från webben efter enbart några timmar.

Anders Ackfeldt tycker att universitetet gjorde ett bra jobb i båda fallen. Dåvarande säkerhetschefen tog snabbt tag i det och informerade snabbt berörda. Han stoppade ▶

Anders Ackfeldt undersöker hur muslimska och icke muslimska hip-hopmusiker återger religionen i sina låttexter, musik och i bildspråk.

”Visst gör hoten och tonläget i samhället att man tänker sig för när man går ut i den offentliga debatten. Man väger orden mer.”

också nästan omedelbart inflödet av mejlhot.

– Min prefekt Alexander Maurits hörde av sig och frågade hur jag hade det. Det betyder oerhört mycket att chefen hör av sig när drevet går, säger han.

Forskare inom islam, migration, Israel-Palestina och genusvetenskap är medvetna om att det kostar att ge sig ut i den offentliga debatten på olika sätt. Det provocerar när man nyanserar bilden av exempelvis islam.

– När jag har varit med i ett offentligt sammanhang som Almedalen får jag alltid något mejl. De är inte särskilt hotfulla, mer otrevliga och uttrycker djup oro, berättar Anders Ackfeldt. Det är viktigt att ta den oro som finns i samhället på allvar och jag försöker alltid svara på mejlen.

Det finns en föreställning i invandringsdebatten, och långtifrån bara från högerextremt håll utan också från mer vanligt folk, att det ligger en våt filt över debatten och att det inte får pratas om hur det egentligen ligger till i samhället, menar Anders Ackfeldt.

– Visst gör hoten och tonläget i samhället att man tänker sig för när man går ut i den offentliga debatten. Man väger orden mer.

TROTS DETTA är Anders Ackfeldt försiktigt positiv inför framtiden. Han menar att det skrivs mycket som ger en nyanserad bild av muslimer och islam.

– Jag vill också vara tydlig med att det vi som forskare får ta emot i form av hot, hat eller trakasserier är ingenting mot vad muslimer idag upplever, avslutar Anders Ackfeldt.

TEXT: GISELA LINDBERG
FOTO: KENNET RUONA

Återkommande hot via telefon, e-post och brev – ofta i samband med att man har publicerat sig. Det är forskarvardag för genusforskaren Diana Mulinari och för många av hennes kolleger.

– Det är närmast systematiskt. De som hatar och hotar är aggressivt sexistiska och rasistiska. Deras hatideologi handlar om vem jag är – kvinna med utländsk bakgrund.

Diana Mulinari är fil. dr. i sociologi och professor vid Institutionen för genusvetenskap som firade fyrtio år i höstas. Forskare i genusvetenskap hör till de som mest utsätts för hot och Sveriges Genusforskarförbund har arbetat med temat länge. Diana Mulinari finns, tillsammans med många andra kolleger, på listor som extremhöger och nazistiska organisationer och nätverk spridit och som innehåller indirekta och direkta hot.

– Det är självklart obehagligt med hot, men hur det påverkar mig är inte det mest intressanta. Det är hur kunskapsproduktionen påverkas i ett akademiskt klimat där vissa forskare hotas regelbundet – på grund av sin forskning, säger Diana Mulinari och tillägger att när det gäller genusvetenskap så räcker det ofta bara att representera den vetenskapstraditionen.

DIANA MULINARI vill understryka att det hon talar om inte handlar om oenighet och tuff kritik inom vetenskapliga samtal eller i dialog med det omgivande samhället, eller kritiska insändare mot genusvetenskap i lokala tidningar.

– Tuff kritik är vitalt för kunskapsutveckling och för samhällsrelevans. Men det här är något helt annat, säger hon.

Hon menar att det finns en risk att anti-demokratiska krafter lyckas generera tystnad och självcensur, att forskare väljer bort vissa teman som är relevanta inom vetenskapen och för samhället.

Det finns en risk att anti-demokratiska krafter lyckas generera tystnad och självcensur bland forskare. FOTO: FRANCO VOLPATO / SHUTTERSTOCK

Genusforskaren

Hat och hot tillhör vardagen

Diana Mulinari är professor i genusvetenskap. FOTO: GUNNAR MENANDER

”Vi riskerar en tystnadens, rädslans och kanske det några skulle kalla det en feghetens kultur.”

– Vi riskerar en tystnadens, rädslans och kanske det några skulle kalla det en feghetens kultur, säger Diana Mulinari.

HON ÖNSKAR ATT centrala företrädare för universitetet tydligare visade solidaritet med kollegorna som drabbas genom ett offensivt och offentligt försvar för akademisk frihet. Och att kollegor och ledning på de institutioner där hot ofta förekommer får det stöd de behöver från både fakulteter och universitetsledningen.

– Det finns stöd på institutionen. Jag stannar på universitetet för att det finns fantastiska, modiga kollegor som visar omsorg och solidaritet.

På institutionen menar Diana Mulinari att de har försökt etablera rutiner för att dokumentera och synliggöra händelser som någon blir utsatt för.

– Många kollegor har blivit utsatta, men jag är försiktig med termen ”någon” som kan ge en känsla att alla är lika utsatta eller riskerar att bli utsatta.

Diana Mulinari menar att hot och hat mot genusvetare riktas mot specifika kategorier. Det finns levande ideologier av hat som vänder sig mot de som inte anses tillhöra nationen, de som bryter normen när gäller genus och sexualitet och de som arbetar med kunskapsproduktion och teoretiska perspektiv som ifrågasätter extremhögerns syn på nation och familj.

– Jag önskar mig ett universitet där hotet mot feministerna och andra kollegor utforskas analytiskt och diskuteras utifrån olika teoretiska perspektiv. De vapen som universitetet har är kunskap, dialog, kritik, säger hon.

FÖR DIANA MULINARI är det självklart att fundera en extra gång innan hon deltar i publika sammanhang och att det händer att hon tackar nej för att slippa hot.

– Men jag drivs av en nyfikenhet och engagemang och hoppas att hot inte får mig att vika för de forskningsfrågor som jag ser som viktiga. Men självklart påverkas jag, säger Diana Mulinari och tillägger att hennes intryck är att hot- och hatbrott ökar i Sverige, inte minst kopplat till sexism och rasism.

JENNY LOFTRUP

Finns det några könsskillnader, och beror de i så fall på arv eller miljö? Det är frågor som ofta provocerar och leder till polariserade debatter.
FOTO: MOSTPHOTOS

Evolutionsforskaren

Diskussion om könsskillnader blir lätt polariserad

Hur pratar man om kontroversiella frågor utan att bli utsatt för hatiska kommentarer?

Jessica Abbott är evolutionsforskare och navigerar fram genom de minerade fält som ofta uppstår när biologiska könsskillnader diskuteras.

Evolutionsbiologen Jessica Abbott medverkar ofta i offentliga sammanhang, i både SVT:s program Fråga Lund och andra intervjuer i medierna. Hon håller också en hel del föredrag för allmänheten och kommer då in på frågan om biologiska och kulturella perspektiv på skillnader mellan könen.

HON HAR ALDRIG DRABBATS av hat eller hot till följd av sina uttalanden, men konstaterar att polariseringen i debatten är ett stort problem. Efter att ha blivit intervjuad i LUM förra året hamnade hon exempelvis i en debatt på internet där hon anklagades för att bedriva feministisk propaganda.

– Det är svårt att föra en nyanserad diskussion i detta ämne. Folk landar i antingen eller, alltså att könsskillnaderna bara är biologiska eller bara kulturella, säger Jessica Abbott.

För egen del tycker hon frågan om könsskillnader är tämligen odramatisk. Människor är självklart både biologiskt och kulturellt präglade varelser, menar hon. Och könsskillnaderna kan vara både större och mindre beroende på vilken specifik egenskap man pratar om. Hon konstaterar att det är lättare att diskutera dessa frågor när man möts på riktigt, det vill säga öga mot öga istället för på internet.

Evolutionsforskaren Jessica Abbott.
FOTO: JOHAN NYMAN

– Valet av forum är viktigt, säger Jessica Abbott.

Själv undviker hon att ge sig in i debatter på nätet, det tar för mycket tid och energi. Det är betydligt mer givande att hålla föredrag. Där kan man möta sin publik och då visa konkreta bilder och tankeexperiment som kan nyansera människors inställning till könsskillnader.

FÖR ATT KÄNNA SIG BEKVÄM i den här typen av situationer behöver man vara påläst inte bara inom evolutionsbiologin, utan även vad gäller studier kring jämställdhetsfrågor. Det är utifrån dessa båda perspektiv som Jessica Abbott navigerar fram bland frågeställningarna. Hon är inte bara forskare i biologi, utan även aktiv i fakultetens jämställdhetsarbete, det vill säga har fötterna faktamässigt rotade i båda perspektiven.

Jessica Abbott har dock inte som mål att trycka på folk en massa fakta, utan främst att skapa självreflektion hos åhörarna. Till sin hjälp använder hon några olika tankenötter som publiken får göra under hennes föredrag.

– Det handlar om att göra människor medvetna om fallgroparna, om de föreställningar man ibland bär på, men som inte överensstämmer med verkligheten, säger hon.

LENA BJÖRK BLIXT

Vicedekanen

Svårt att reda ut hot från de egna leden

Hot och hat utifrån är nog så påfrestande. Men kanske är det ännu värre när det kommer inifrån? När man knappt vågar gå till jobbet för att man blir hotad – eller ens får komma till jobbet för att man anklagas för hot.

Vicedekanen på Medicinska fakulteten, Jimmie Kristensson, har lagt mycket energi på att hantera och försöka reda ut just en sådan situation.

Krisen som involverar flera medarbetare fördelade på tre institutioner, både i Lund och Malmö, började i augusti 2017. I stora drag kan händelseförloppet beskrivas så här:

Det startade med att en doktorand anmälde sin (biträdande) handledare för misstänkt forskningsfusk. Därefter utsattes handledaren – och även en annan forskare – för anonyma hot och trakasserier. Handledaren anmälde i sin tur doktoranden för forskningsfusk, och även för de anonyma hoten. Hoten polisanmäldes, vakter hyrdes in och doktoranden fick under en period inte vistas fritt på sin arbetsplats. Efter utredning i Oredlighetsnämnden fälldes handledaren för forskningsfusk – men inte doktoranden. Polisutredningarna ledde ingenstans och ingen person kunde knytas till hoten. Medicinska fakulteten har konstaterat att doktoranden behandlats på ett oacceptabelt sätt i samband med anmälan, handledaren har avskedats från sin tjänst av universitetets personalansvarsnämnd och hoten verkar ha tystnat. Doktoranden har bytt avhandlingsämne och kompenseras nu så långt det är möjligt för den förlorade tiden.

– Det är många som drabbats hårt av detta, inte bara doktoranden och de som hotats, utan även andra medarbetare. Det har varit dålig stämning och mycket spekulationer, säger Jimmie Kristensson, som menar att detta måste vara ett av de mest komplicerade arbetsmiljöärenden som Lunds universitet någonsin haft.

ATT OREDLIGHET UTREDS EXTERNT tycker han är bra – men arbetsmiljön ansvarar fakulteten för och när många institutioner med flera HR-avdelningar är inblandade kan det bli samordningsproblem.

– Det är också svårt att hantera en situation som ständigt eskalerar.

Jimmie Kristensson kan se att det saknas en tydlig plan för hur man tar hand om personer i samband med oredlighet.

– En person som anmäler någon i god tro måste skyddas bättre. Samtidigt måste också den som anmäls och även de runt omkring tas om hand och få stöd, säger han.

Dock tycker Jimmie Kristensson att man från arbetsgivarhåll gjorde så bra ifrån sig som det var möjligt under de omständigheter som rådde. Man tog in en extern konsult tidigt i processen, bildade ett team med prefekter och HR-ansvariga som träffades regelbundet, hyrde in vakter när arbetsmiljön kändes hotfull, tog hjälp av LU:s säkerhetschef och centrala HR. Nu ser man över flera processer, handlingsplaner och HR-dokument.

Jimmie Kristensson saknar en tydlig plan för hur man tar hand om personer som drabbas på olika sätt i samband med oredlighet.
FOTO: KENNET RUONA

– Som organisation har vi prövats, men vi kommer att gå starkare ur krisen och så småningom kommer vi att ha vunnit när det gäller systemfrågor, tror han. Det finns dock en erinran från Arbetsmiljöverket som anser att vi borde anmält problemen tidigare än vi gjorde. Det tar vi lärdom av.

GENERELLT SETT tycker Jimmie Kristensson att det finns en del att lära när det gäller den psykosociala arbetsmiljön inom universitetet.

– Vi är jättebra på den fysiska arbetsmiljön. Faller någon från en stege vet vi exakt vad vi ska göra. Den beredskapen saknas ibland när det gäller det psykosociala.

Han tycker också att man som akademisk ledare måste prata mer om själva ledarskapet och vad det innebär att vara ledare.

– Vi har inte samma förutsättningar som ett företag, utan andra faktorer som påverkar den psykosociala arbetsmiljön och det måste vi ta hänsyn till, menar Jimmie Kristensson.

MARIA LINDH

Säkerhetschefen

Hot mot forskare ökar på nätet

Hot mot forskare ökar enligt tf säkerhetschef Håkan Jönsson som förra året tog emot 16 anmälningar om hot. Ökningen finns på nätet, medan antalet stökiga eller våldsamma personer på campus minskar – troligtvis på grund av fler låsta dörrar.

– Men mörkertalet är stort när det gäller hot på nätet, de flesta anmäler inte.

Tf säkerhetschef Håkan Jönsson.

Att försöka lugna blir en viktig uppgift för Håkan Jönsson och hans säkerhetskollegor eftersom många som utsätts för hot via mejl eller i sociala medier blir rädda. Det kan vara en tröst att veta att av alla mer eller mindre fruktansvärda hot som har formulerats – oftast anonymt – så har inga infriats i verkligheten under de många år som Håkan Jönsson på olika sätt har arbetat med säkerhet på LU.

– Men vi utgår alltid först från att det skulle kunna vara allvar, säger Håkan Jönsson.

Insatsen börjar alltid med ett personligt möte. Säkerhetsavdelningen försöker sen ta reda på vem som står bakom anonyma digitala hot och deras rapporter går sedan vidare till polisen. I de allra flesta fall rekommenderas att man lever som vanligt och inte ändrar för mycket i sina vanor, trots att man har blivit hotad.

– Det blir lätt stort om man börjar ändra i sin vardag och låta rädslan styra. Men man ska vara observant och lita på sin magkänsla om den säger att något är fel, säger Håkan Jönsson.

Det är den utsattes berättelse som räknas och är man rädd så kan man i vissa fall utrustas med överfallslarm. Universitetet har också tillgång till säkerhetsvakter. Bland senare fall där vakter har anlitats finns en lärare som ville ha skydd mot en hotfull student i föreläsningssalen. I ett annat fall har en student fått sällskap av vakt på väg till och från föreläsningar för att skyddas från en annan student.

Det flesta hot- eller hatdrev som blommar upp har klingat av efter två, tre veckor. Håkan Jönsson menar att det viktigaste är att inte behålla saker för sig själv, utan att söka stöd hos kolleger och chef.

– Då ser man också att man inte är ensam, att det är många som är med om detta.

Naturligtvis är det många forskare som aldrig utsätts, utan det är vissa ämnen som är som en magnet för nättroll.

– Det är inte så att vi får anmälningar om hot på nätet varje dag, men å andra sidan vet vi att mörkertalet är stort.

När forskningen använder sig av djurförsök eller berör invandring, högerextrema rörelser, islam, arv och miljö, eller genus så är risken avsevärd. Bland de som är mest utsatta finns forskare i genusvetenskap (se sidan 17).

– De får en mejlflora av hat. Det är tyvärr vardag för dem och de anmäler bara om det är något som sticker ut, till exempel om de hotar familjen eller berättar att det vet var de bor, säger Håkan Jönsson.

TEXT & FOTO: JENNY LOFTRUP

Hur mycket man reagerar på att bli utsatt för hot och hat skiljer sig kraftigt från person till person. För Företagshälsovården är det viktiga att varje person som mår dåligt får hjälp på rätt sätt.

Det är sällan någon söker sig till Företagshälsovården bara för att hen mår dåligt av elaka, anonyma kommentarer och hot via mejlen och sociala medier. Däremot kan det vara en del av ett ohälsoproblem. Men det är vanligare med fall där forskare och chefer har utsatts för olika typer av drev och hårda påhopp mot sin person.

– Jag skulle säga att vi oftare får höra talas om hot, säger Annika Hultgren och tillägger att det finns ingen heltäckande aktuell statistik på detta för universitetet. Hon är psykolog på Företagshälsovården och en av dem som följer upp den psykosociala ronden på LU.

FÖRETAGSHÄLSOVÅRDEN fokuserar på att hjälpa individer att hantera sina stressreaktioner. Det handlar om att bli trodd och lyssnad till och få råd om hur man tar hand om sig själv i en jobbig situation.

– Vi finns till både för medarbetare och chefer om det handlar om en situation på arbetsplatsen. Vi driver ingens fråga utan fokuserar på att bota ohälsan hos de individer som söker sig till oss, säger Anne Link som är chef för Företagshälsovården.

Även om alla påverkas negativt av hot och hat, antingen det handlar om anonyma hot på nätet eller aggressiva verbala påhopp från kolleger, så finns en hel skala av reaktioner. I värsta fall kan en krisreaktion utlösas som kräver sjukskrivning. En människa som hamnar i kris drabbas ofta av sömnproblem, oro, ångest eller depression.

Utlösande kan vara en mindre händelse om en jobbig situation pågått under lång tid på jobbet. Anonymt hotande på nätet brukar inte pågå mer en ett par veckor, men kan ändå leda till ohälsa.

Anne Link (till vänster) och Annika Hultgren från Företagshälsovården får allt oftare höra talas om hot mot anställda.

Företagshälsovården

Viktigt med rätt stöd till hotade

– Vi reagerar väldigt individuellt och det beror också på vad man har med sig i bagaget. Om man blir rädd är det också viktigt att praktiska säkerhetsåtgärder vidtas, säger Annika Hultgren.

Vissa personer lyckas hålla sig lugna, andra blir oroliga och på sin vakt. Då är det svårt att forska och leva som vanligt i vardagen.

– Det kan vara viktigt att få prata om det med någon som står lite utanför och stöttar på ett professionellt sätt, säger Annika Hultgren.

DEBRIEFING I GRUPP efter en kris rekommenderas inte längre av Socialstyrelsen, eftersom studier visat att känsliga personer ofta mådde sämre efter de ofta timslånga sessionerna.

– Forskning har visat att vissa mår sämre av debriefing, att det blir för mycket att upprepning, detaljer och sinnesrörelser runt en jobbig händelse, säger Annika Hultgren.

Men att söka stöd hos kolleger och ledning menar de är centralt.

– Att ledningen visar sitt stöd är inte bara viktigt för den som utsätts utan har ett signalvärde för hela gruppen, säger Anne Link.

Men om det är en chef som beter sig hotfullt eller på andra sätt destruktivt så måste hjälp sökas högre upp.

> ”Att ledningen visar sitt stöd är inte bara viktigt för den som utsätts utan har ett signalvärde för hela gruppen.”

– Då är det viktigt att hierarkin är tydlig. Medarbetarna ska veta hur de går förbi chefen, så att de kan vända sig till högre chef eller till HR-personal, säger Anne Link.

DET BLÅSER HÅRT PÅ TOPPEN och några LU-chefer har genom åren utsatts för drev – med många hårda kommentarer om sin person. Det kan vara internt, på nätet eller i media. Då kan Företagshälsovården bidra med rådgivning. De har även stöttat forskare som upplevt att deras forskning förtalats och arbetar även med workshops för grupper i riskzonen. Där ingår egentligen alla som fattar obekväma beslut som gäller studenter eller personal. Det kan också handla om receptionister och andra som arbetar i öppna miljöer och måste vara beredda på att bemöta hotfulla personer.

– Det är bra att förbereda sig mentalt genom att reflektera. Att vara inställd på att avleda och inte i gå klinch, och att låta en hotfull, kanske psykiskt sjuk person, få rädda ansiktet hellre än att utmana, säger Annika Hultgren.

De som hotar anonymt via nätet och inte finns i närmiljön brukar i princip aldrig dyka upp i verkliga livet.

TEXT & FOTO JENNY LOFTRUP

FÖRETAGSHÄLSOVÅRDEN

Företagshälsovården är en oberoende expertresurs och gör den medicinska bedömningen av arbetsförmåga vid arbetsrelaterade problem. Företagshälsovården ska arbeta för att förebygga och undanröja hälsorisker samt ha kompetens att beskriva samband mellan arbetsmiljö, organisation, produktivitet och hälsa. Företagshälsovården har sekretess och får inte berätta vad medarbetaren sagt vid samtal.

Pontus Wiegert är operasångaren som skolade om sig till läkare och som nu har börjat forska på vad i operahusens arbetsmiljöer som kan påverka sångröstens åldrande. Bakgrunden är beslutet om höjd pensionsålder för sångare från 52 till 65 år.

Hur får man sångrösten att hålla till pensionen?

FOTO: IGOR BULGARIN/SHUTTERSTOCK

Den höjda pensionsåldern fick sångarnas fackförbund Symf (Sveriges Yrkesmusikerförbund) att se sig om efter relevant forskning kring operaröstens åldrande. Kunskap kring hur man kan förebygga slitage så att röster håller yrkeslivet ut efterfrågades.

– Det finns mycket erfarenhet och många teorier kring vad som är belastande och vad som främjar operarösten, men få vetenskapliga belägg, säger Pontus Wiegert som med sin avhandling hoppas kunna ändra på det.

Den höjda pensionsåldern kommer att innebära en föråldring av särskilt operakörerna. Solister arbetar under andra förhållanden där den kontinuerliga bedömningen ofta innebär att de automatiskt väljer bort de roller där rösten inte längre räcker till.

– Jag kommer i studien därför att fokusera på operakorister. De har även liknande arbetsbelastning och arbetsvillkor över landet. Detta ger jämförbara grupper vilket är positivt utifrån ett vetenskapligt perspektiv, säger Pontus Wiegert.

SJÄLV GICK HAN ut Musikkonservatoriet i Köpenhamn i början av 2000-talet, men upptäckte att hans röst inte höll för den belastning som krävs av en yrkessångare som behöver sjunga varje dag. För att förstå sin egen och andras röster bättre beslöt han sig för att läsa medicin och bli ”röstdoktor”. Nu är han i slutet på sin ST-tjänst som foniater, (röst- och svalgspecialist) och förstår även lite mer om sin egen röst.

– Jag sjunger fortfarande, men ger rösten den återhämtning som behövs, säger han.

Avhandlingsarbetet bedriver Pontus Wiegert på bred front i samarbete med de tre operahusen i Stockholm, Göteborg och Malmö. I de två senare sjunger koristerna både opera och musikal, men på Kungliga operan endast opera – och det är dessutom störst.

– Som korist måste man klara en stor röstlig belastning – man sjunger i alla produktioner oavsett genre medan solister ofta väljer sina roller utifrån de operor som passar deras röster bäst.

Så vad händer när man sjunger? Kraften kommer från lungorna och andningsmuskulaturen vilket skapar ett kontrollerat lufttryck som sätter stämbanden i svängning. Män har tjockare och längre stämband medan kvinnor har tunnare och kortare. Dessa skillnader förklarar varför kvinnor har ljusare röster.

– Det är som på en gitarr – de tjockare strängarna ger lägre toner, och ju kortare sträng desto högre ton, förklarar Pontus Wiegert.

Pontus Wiegert är operasångaren som blev läkare med rösten som specialitet.
FOTO: MARIA LINDH

HÖGRE TONER innebär fler stämbandssvängningar per sekund och således utsätts kvinnors stämband för påtagligt fler svängningar per dag än mäns. Röstslitage utanför sångarvärlden drabbar också kvinnor i högre grad. På frågan om det även gäller kvinnors sångröster menar Pontus Wiegert att en vanlig uppfattning är att sångares höjdtoner förändras och till och med försvinner med stigande ålder.

– I så fall kan man tänka sig att tenorer och sopraner, som är mer beroende av dessa toner, drabbas hårdare än övriga röstkategorier, säger han. Verkligheten är sannolikt mer komplex och jag hoppas att vårt projekt kan belysa även dessa frågor.

PONTUS WIEGERT lägger upp sitt forskningsarbete i fyra delstudier. Han inleder med fokusgruppssamtal om fyra och fyra där koristerna får prata om vad i deras arbetsmiljö som belastar respektive främjar deras röster. Utifrån de samtalen gör han sedan en enkät som går ut till samtliga korister i Stockholm, Göteborg och Malmö. Sammanlagt blir de ett drygt hundratal.

– Fokusgruppssamtalen ger ett underlag till enkäten så att vi kan ställa relevanta frågor, säger han.

Pontus Wiegert skiljer på yttre och individuella arbetsmiljöfaktorer. Till de yttre hör akustik, ventilation, luftfuktighet och möjligheten till återhämtning. Hur ser schemat ut mellan repetitioner och föreställning? Finns det delaktighet och engagemang? Bland de individuella faktorerna finns ålder, kön, livsstil samt hur man tar hand om sin röst.

I DEN TREDJE DELSTUDIEN planeras olika slags röstmätningar för att kunna förstå vad som händer i stämbanden och struphuvudet när sångrösten blir trött och sliten.

– Jag kommer bland annat att filma operasångarnas stämband före och efter en föreställning vilket förhoppningsvis kan ge ökad förståelse för ett område man idag vet mycket lite om.

Pontus Wiegert menar att det kan tyckas smalt att bara undersöka sångarröster men han hoppas och tror att resultaten kan gälla även för andra yrkesgrupper som också använder sina röster mycket. Exempelvis skådespelare, de som jobbar i call centers, lärare och förskollärare.

Hans forskningsinitiativ har tagits emot mycket väl av såväl sångare som körledare och operahuschefer.

– Det ligger i allas intresse att sångarna kan behålla sina röster så länge som möjligt, säger Pontus Wiegert.

MARIA LINDH

Samverkar för att skapa bättre terapier

Sean Perrin blev nyligen professor i klinisk psykologi. Han lämnade London och King's College för Lund och tycker att han valde rätt. Skåne som region bjuder på ovanligt många högt utbildade och engagerade kliniker som det är lätt att samarbeta med. Trots det är den stora utmaningen att samverka runt ett större antal sjukdomar och behandlingar – till gagn för både patienterna och vetenskapen.

Sean Perrin vill se mer tvärvetenskap vid LU.

Sean Perrin ser tvärvetenskapligt samarbete som en av de stora utmaningarna för forskningsområdet psykisk hälsa – och för LU. Han konstaterar att LU:s campus är stort och saknar en central mötesplats, som en restaurang eller ett café dit alla går. Det gör det svårare att ta reda på vad kollegorna gör och att prata om möjliga samarbeten.

– Vi behöver skapa fler informella och centraliserade mötesplatser vid LU, något som ofta finns på ledande universitet och forskningscentra runt om i världen.

ATT TVÄRVETENSKAP har svårare att växa fram i Lund än i Storbritannien tror han också kan bero på att det är så svårt att bli befordrad. Inom sitt område har han sett begåvade doktorander och mastersstudenter välja bort akademien, för att de inte ser att möjligheterna till avancemang som realistiska. För att behålla unga talanger menar Sean Perrin att universitetet behöver investera i forskarna tidigare i deras karriär.

– Det behövs mer subventionerad forskningstid, laboratorieutrymme, mentorskap i bidragsskrivning och finansiering för att delta i internationella konferenser.

En annan viktig utmaning för LU är att främja och rekrytera kvinnor till ledande forskargrupper, inklusive professorstjänster.

– Speciellt för yngre kvinnliga forskare är det viktigt att det finns fler kvinnliga professorer som kan visa vägen, säger han.

Samverkansklimatet med vården i Skåne beskriver han som mycket gott.

– Det finns många människor i hälso- och sjukvården som vill vara forskningsaktiva. Det ger fantastiska möjligheter till partnerskap och projekt, säger Sean Perrin som bland annat forskar på hur effektiva olika behandlingar är vid posttraumatisk stress, ångest- och tvångssyndrom och psykiska komplikationer efter vanliga hälsoproblem, särskilt de som involverar kronisk smärta.

SOM EXPERT på klinisk psykologi är man eftertraktad inom olika sektorer. Sean Perrin hjälper kliniker inom Region Skåne att ansöka om att få bli doktorander på deltid och hitta finansiering för att utveckla behandlingar. Eftersom han är specialiserad på reaktioner efter posttraumatisk stress, PTSD, har han även arbetat med biståndsorganisationer med behandlingsprogram för traumadrabbade. Nu arbetar han med specialistkliniker som ger psykologisk hjälp till flyktingar i Sverige och Danmark, som ofta lider av PTSD, separation från familjen och svårigheter med integration i samhället.

– Vi har behandlingar som kan hjälpa men det är en stor utmaning att få flyktingar att använda sig av den service som finns.

Flyktingarnas erfarenheter av förföljelse I hemlandet, även inom sjukvården, innebär att de ofta misstror doktorer.

– Vi behöver skapa innovativa sätt att nå nyanlända flyktingar så de får veta att det finns konfidentiella och effektiva behandlingar, säger Sean Perrin.

Ett sådant initiativ kom från Sveriges största yogasajt, Yogobe, som, tillsammans med Sean Perrin satte ihop ett paket med videor för att underlätta för nyanlända flyktingar. Förutom yoga- och andningsövningar ingick även instruktionsvideor om psykisk ohälsa.

– Det var grundläggande information om de vanligaste psykiska problemen, vikten av att söka hjälp från nära och kära, och hur man får professionell hjälp i Sverige.

TEXT & FOTO: JENNY LOFTRUP

Ofrivillig barnlöshet är numera en folksjukdom som är lika vanlig som diabetes. Dels väntar kvinnor med att skaffa barn tills de blir äldre vilket gör det svårare att bli gravid, dels visar studier att spermieantalet hos män drastiskt försämrats under de senaste femtio åren. ReproUnion 2.0 är ett danskt-svenskt initiativ som vill minska ofrivillig barnlöshet i EU.

Mannen i fokus i EU-projekt om barnlöshet

FOTO: VCHAL / SHUTTERSTOCK

Aleksander Giwercman, är överläkare och professor i reproduktionsmedicin, sitter i ReproUnions styrelse och har arbetat inom reproduktionsmedicin sedan 1979. Han var med när provrörsbefruktning fick sitt genombrott Sverige under 80-talet och har även upplevt introduktionen av mikroinjektioner som uppfanns i början på 90-talet.

– Med den klassiska befruktningen i provrör, där ägg och spermier får sköta befruktningen själva, kunde vi inte behandla de par där spermakvaliteten var problemet. När mikroinjektionerna kom, innebar det att vi kunde spruta in spermien direkt i ägget, vilket gjorde det möjligt att hjälpa långt fler att bli gravida.

Men den nya tekniken innebar även att intresset för att kartlägga anledningen till den dåliga spermakvaliteten minskade. Nu skulle det gå fort, med få undersökningar och snabba behandlingar. Men först under senare år har orsakerna bakom en försämrad spermakvalitet uppmärksammats ▶

OFRIVILLIG BARNLÖSHET

Totalt drabbas 15–20 procent av alla par i Sverige av ofrivillig barnlöshet.

Bland kvinnor i åldern 16–24 år har en på tjugo problem med att bli gravid.

I åldersgruppen 35–39 år har nästan en på fem kvinnor problem.

Aleksander Giwercman leder ReproUnion om ofrivillig barnlöshet. FOTO: ÅSA HANSDOTTER

av forskarna, där underliggande sjukdomar är en av faktorerna. Män som har infertilitetsproblem har lägre testosteronhalt, vilket hänger ihop med ökad risk för sjukdomar som till exempel diabetes. Lägre testosteronhalt kan även vara relaterad till förkortad livslängd.

– Det finns studier som visar på att spermieantalet försämrats med så mycket som 50 procent sedan 1940-talet, även om det riktats viss kritik mot dessa studier. Man tror att livsstil eller miljön spelar stor roll för spermieantal och för dess kvalitet och det pågår nu mycket forskning inom området.

Att kvinnor blir äldre och äldre innan de beslutar sig för att bilda familj, påverkar också fertiliteten. Problemen handlar oftast om störningar i ägglossningen, stopp i äggledaren eller om endometrios.

– Det är positivt att kvinnor numera utbildar sig och satsar på karriär innan de skaffar barn. Men ur barnalstringssynpunkt så börjar fertiliteten försämras redan efter 30 år och vid 35 går det snabbt utför.

IBLAND HITTAR MAN INGET synbart fel hos någon av parterna. I 25 procent av fallen handlar det helt enkelt om oförklarlig barnlöshet.

– Det är ju en existentiell kris för ett par som planerar att bilda familj och så lyckas de inte bli gravida. För de allra flesta är det fundamentalt att kunna fortplanta sig – det ska liksom bara funka. Det gör det hela också lite tabubelagt och många väljer att inte prata om sina problem.

För Aleksander Giwercman kan det ibland vara svårt att inte kunna förklara varför ett par inte blir med barn, eller kunna erbjuda någon typ av behandling förutom provrörsbefruktning.

– Men mitt jobb är huvudsakligen positivt. Runt 65 procent av de som söker till kliniken blir gravida och jag känner mig mycket priviligierad som får vara delaktig i att hjälpa par att bilda familj. Det är mötet med patienterna som motiverar mig i mitt forskningsarbete.

REPROUNION består av fjorton forskningsenheter i Öresundsregionen som samarbetar kring fem stora utmaningar inom reproduktionsområdet. Alexander Giwercman forskar bland annat om effekterna av cancerbehandling på manlig fertilitet, men även om hur sjukdomar som diabetes, benskörhet och hjärt-kärlsjukdomar hänger ihop med störningar i reproduktionssystemet. Låg fertilitet är även sammankopplad med testikelcancer och därför screenar man för säkerhets skull alla män som söker till kliniken.

– Ofrivillig barnlöshet är ett globalt problem som vi inte löser i en handvändning. De olika projekten inom ReproUnion har nu fått möjligheten att förlängas och sedan får vi se vart de leder i både det korta och långa perspektivet.

ÅSA HANSDOTTER

REPROUNION

ReproUnion är ett danskt-svensk projekt som har pågått sedan 2015 för att förebygga och behandla ofrivillig barnlöshet i EU. Nu har man fått förnyat förtroende och mer anslag för att kunna fortsätta arbetet.

Projektets globala utmaningar är:

- Förbättring av manlig fertilitet
- Utveckla billigare och mer effektiva tekniker för assisterad befruktning
- Utveckla artificiella äggstockar
- Undersöka hur infertilitet kan fungera som tidig markör för de vanligaste folksjukdomarna
- Öka informationen i samhället om hur livsstilsfaktorer påverkar reproduktionen

Henrik och Catharina Ahlenius har varit ett par i 18 år. De växte upp i samma stad och har sedan båda satsat på karriären och i likhet med många andra akademiker, väntat med att bilda familj.

– Vi var väl ganska sega i tankarna på att starta familj och det var inte heller helt solklart att vi ville skaffa barn, säger Henrik Ahlenius.

Han följde den klassiska vägen med att först disputera, följt av en post-doc i USA. När paret efter flera år flyttade hem till Sverige igen och Henrik Ahlenius fick möjligheten att starta sin egen forskargrupp, var de båda i 35-årsåldern. Med en mer stabil tillvaro och fast jobb, väcktes planerna på barn. Men trots att månaderna gick hände ingenting.

– Vi försökte i drygt ett år utan framgång. Under den här tiden funderade vi mycket fram och tillbaka på om vi skulle strunta i barn – det är ju många som lever utan. Men vi har flera i bekantskapskretsen som har fått barn genom provrörsbefruktning och vi landade till slut i att försöka med IVF, säger Catharina Ahlenius.

MEN REGLERNA KRING IVF innebar att paret måste ha bott ihop i två år för att kunna bli berättigade till behandling. Och trots att Henrik och Catharina Ahlenius hade varit tillsammans sedan de var i tjugoårsåldern och hade en gemensam lägenhet i Lund, så uppfyllde de inte kraven.

– Vår utlandsvistelse ställde till det för oss och vi föll ur systemet. Vi var tvungna att skriva oss på samma adress och vänta in de två åren för att kunna starta behandlingen, säger Henrik Ahlenius.

NÄR DE VÄL FICK TID på Reproduktionscenter i Malmö, var allt mycket välorganiserat. De blev båda imponerade av hur de arbetade på centret.

– De är där för att hjälpa så många som möjligt att få barn och det finns liksom ingen tid för så mycket ”bedsidemanners”, utan allt är väldigt effektivt,

HENRIK AHLENIUS
ÅLDER: 40 år
GÖR: Forskargruppsledare inom neurologi på LU. Arbetar med stamceller och studerar åldrande och åldersrelaterade neurodegenerativa sjukdomar som till exempel Alzheimers.

CATHARINA AHLENIUS
ÅLDER: 41 år
GÖR: Arbetar som projektledare inom kontraktsforskning på CR competence.

VESPER AHLENIUS
ÅLDER: Snart två år
GÖR: IVF-barn som lever livet (och inte sover tillräckligt enligt föräldrarna).

Efter flera IVF-försök fick Catharina och Henrik Ahlenius älskade dottern Vesper.

Efterlängtade dottern blev till med hjälp av IVF

vilket passade oss, säger Henrik Ahlenius.

Catharina Ahlenius började ta hormoninjektioner och det var en tid där fullt fokus var på förberedelser, äggplock och insättning. Ett första embryo sattes in men tog sig inte. Nästa embryo ledde till graviditet, men slutade i missfall. Det var en kämpig tid, men paret bestämde sig för att prova igen och proceduren med injektioner, uttag av ägg och insättning av ett nytt embryo gjordes.

– När graviditetstestet visade positivt, så var det både fantastiskt och skrämmande på samma gång, säger Henrik Ahlenius.

De första tre månaderna var fulla av oro för ytterligare ett missfall. Men den här gången gick det bättre. På julafton berättade de för första gången för sina familjer att de väntade barn och det blev många glädjetårar.

EFTER EN NORMAL GRAVIDITET och en långdragen förlossning, föddes efterlängtade dottern Vesper i juli 2017.

– Det var helt fantastiskt att äntligen bli förälder. Hon är perfekt och värt allt vi gått igenom, säger Catharina Ahlenius.

Henrik och Catharina Ahlenius vet inte varför de hade svårt att bli gravida. De ingår i kategorin ”oförklarligt barnlösa” där man inte kan hitta fel på någon av partnerna.

– Det är klart att i efterhand är det lätt att tänka att vi kanske skulle startat tidigare med våra försök att få barn. Jag var 39 år när Vesper föddes och som förstföderska är det gammalt, säger Catharina Ahlenius.

NU ÄR HENRIK OCH CATHARINA Ahlenius för gamla för att få fler barn genom den offentliga sjukvården. Vill de skaffa syskon till Vesper måste de i så fall själva betala på en privat mottagning.

– Vi är helt okej med att bara ha ett barn – hon är ju världens mest fantastiska. Men skulle det bli ett till så är det ju självklart ett litet välkommet mirakel, avslutar Henrik Ahlenius.

TEXT: ÅSA HANSDOTTER
FOTO: PRIVAT

Geologisk klocka i sand sprider nytt ljus över istiden

Små kvartskorn från sand avslöjar viktiga ledtrådar om den senaste istiden i Skandinavien. Det är kornens instängda elektroner som forskarna är intresserade av.

På Geologiska institutionen finns ett labb som släpper elektronerna fria efter årtusenden i mörker. Följ med till luminiscenslaboratoriet på Geocentrum.

För att komma in i labbet måste man som besökare först ta sig igenom ett totalt, men lyckligtvis kortvarigt, mörker. En trång sluss säkerställer att inget ljus från korridoren slinker med in i rummet.

– Om det kommer ljus på proverna så förstörs de, säger Helena Alexanderson, professor i kvartärgeologi.

Proverna som hon syftar på är sand som samlats in vid tidigare fältarbete. Helena Alexanderson rör sig vant i den svaga mörkrumsbelysningen, den enda tillåtna ljuskällan när man jobbar med proverna. På bordet i labbet ligger tre långsmala, folieinpackade borrkärnor av sand. Hon kontrollerar en extra gång att de är ordentligt täckta av folie innan hon tänder den vanliga taklampan för att kunna visa runt i labbet.

– Så fort solljus eller vanlig inomhusbelysning träffar kvartskornen i sanden kommer materialets geologiska klocka att störas, förklarar hon.

ATT ANVÄNDA KVARTSKORN för att mäta tid är en teknik som kallas luminiscensmetoden. Den bygger på att man beräknar antalet elektroner som fastnat inne i kvartskornens atomer. Mätningarna hjälper forskarna att få svar på hur länge kvartskornen legat begravda i sediment i naturen.

– Metoden ger oss möjlighet att bestämma exakta tidpunkter för händelser under den senaste istiden, säger Helena Alexanderson.

Kvartskornens inbyggda klocka kan även användas inom helt andra ämnesområden, exempelvis för att datera arkeologernas keramiska fynd eller för att mäta dosen från radioaktiv strålning vid kärnkraftsolyckor.

I vintras fick luminiscenslaboratoriet 1,9 miljoner kronor av Naturvetenskapliga fakultetens infrastrukturmedel för att utveckla verksamheten och skapa ett center för luminiscensforskning tillsammans med forskare inom medicinsk strålningsfysik. Medsökande Christian Bernhardsson på medicinsk strålningsfysik i Malmö fick samtidigt 900.000 kronor från Medicinska fakulteten för samma ändamål. Ett av syftena är att stimulera tvärvetenskapliga samarbeten mellan geologer, medicinska strålningsfysiker och arkeologer vid Lunds universitet.

I den egna geologiforskningen hoppas Helena Alexanderson att kvartskornens inre klocka ska bidra till att bättre förklara händelseförloppet under den senaste istiden. Nya resultat, bland annat från just luminiscensdatering, har nämligen tvingat forskarna att tänka om när det gäller synen på nedisning i Skandinavien.

DE SENASTE ÅREN har det dykt upp motstridiga bevis på inlandsisens utbredning för 50.000 till 30.000 år sedan. Bland annat har man funnit tecken på is i Danmark samtidigt som det har varit isfritt i Jämtland. Nu tyder allt mer på att motstridigheten orsakas av att dateringarna inte är tillräckligt exakta och att förändringarna i inlandsisens utbredning har gått snabbare än man trott.

– Med mer precisa dateringar kommer en del av motsägelserna att försvinna och vi får en bättre förståelse för inlandsisens utveckling, säger Helena Alexanderson.

Forskningsarbetet i luminiscenslaboratoriet handlar därför om att även förbättra själva mätmetoden i vissa avseenden. Det har nämligen visat sig att kvarts från några områden i Sverige ger ett sämre resultat med dateringsmetoden. Detta problem har Helena Alexanderson jobbat med i ett flerårigt projekt finansierat av SGU, Sveriges Geologiska Undersökning. Målet är att utveckla dateringsmetoden så att den passar även besvärlig kvarts, vilket skulle göra det möjligt att åldersbestämma fler typer av material.

Så när de små kvartskornen och deras instängda elektroner till slut belyses under kontrollerade former i luminiscenslaboratoriet – efter många årtusenden i sedimentens mörker – ger de värdefulla ledtrådar inte bara om inlandsisens egenskaper och hur klimatet varierade förr i tiden, utan även om hur de själva fungerar. Bokstavligt talat en form av inre upplysning.

LENA BJÖRK BLIXT

Helena Alexanderson behöver genomföra flera olika moment innan de små kvartskornen i borrkärnorna kan placeras på den runda skivan där de sedan belyses med särskilt ljus.
FOTO: LENA BJÖRCK BLIXT

Fältarbetet blir ganska tungt när borrkärnan ska upp ur marken.
FOTO: HELENA ALEXANDERSON

SÅ FUNGERAR METODEN

Luminiscensmetoden bygger på naturlig joniserande strålning som finns i marken. Denna strålning påverkar kvartskornen så länge de är begravda i marken utan tillgång till ljus.

Strålningen gör att elektroner i kornens atomer fastnar i så kallade elektronfällor, i oregelbundenheter inuti atomen. Ju längre tid ett korn är begravt i marken desto mer joniserande strålning utsätts det för och desto fler elektroner fastnar därmed i fällorna.

Genom att i labbet belysa kornen med särskilt ljus kan man få elektronerna att lämna fällorna. Elektronerna avger då ljus i form av fotoner, så kallad luminiscens. Antalet fotoner kan då mätas, och med hjälp av dessa mätvärden räknar man sedan ut vilken tidsperiod som sanden legat begravd. Metoden går att använda på material upp till 200.000 år bakåt i tiden.

Vilka tankemönster styr oss som lever i Sverige idag? Via vilka osynliga föreställningar filtrerar vi våra tankar? Möt några av universitetets forskare som ger perspektiv på samtiden – och hur vi hanterar den. Här psykologi-forskaren Per Johnsson.

– Fler unga människor har svårt att sätta ord på sina känslor

Människors bekymmer, farhågor och drömmar är både eviga och barn av sin tid. Liksom trösten och behandlingarna. Terapisoffan blir en spegel av omvärlden. Per Johnsson är psykologen och forskaren som menar att förmågan att samtala håller på att gå förlorad i vår tid.

Vad för slags problem ventileras på psykologmottagningarna i Sverige idag?

– Mycket handlar om att inte räcka till. Sjukskrivningar för utmattning har ökat i tio års tid och kvinnor står för två tredjedelar av ökningen. Vi är också mer rädda idag. Eller snarare, vi berättar att vi är mer rädda. Rädslan är en triggermekanism för många andra negativa känslor eftersom den sitter djupast i vår hjärna.

Hur mår unga vuxna?

– Fler unga människor har fått svårt att sätta ord på sina känslor. För dem blir det bara en diffus, olustig känsla i kroppen, aldrig översatt till den affekt det gäller, som till exempelvis rädsla, ledsnad eller skam. De som arbetar med unga säger att de allt oftare får svaret ”jag vet inte” på frågor om hur någon mår eller känner sig. Den här förmågan är viktig eftersom den ökar chansen till bättre självomhändertagande.

Per Johnsson menar att omvärlden speglas i terapisoffan. FOTO: JENNY LOFTRUP

– Varför har det blivit så? En förklaring är att ungdomar i mindre utsträckning samtalar ansikte mot ansikte, det vill säga inte via nätet utan där de verkligen möter varandra. Vi föds med förmågan att titta i ansikten och spegla andras reaktioner. Vänskap och utrymme för förtroliga samtal tränar upp den här förmågan.

Sociala medier gör oss alltså mindre sociala?

– Det finns säkerligen många fördelar med sociala medier. Men till syvende og sidst; på nätet är vi ensamma tillsammans, som professorn i psykologi Sherry Turkle sammanfattade det. Min tidigare doktorand Erika Hanssons avhandling visade att barn som äter middag med sina föräldrar får bättre emotionsreglering. Detta bekräftas delvis av den franska studie som kom för ett tag sedan och som visade att de som sitter tillsammans och äter längre mår bättre, både fysiologisk och emotionellt. Samtal har en läkande effekt.

På senare tid har det vuxit fram en bild av hjärnan som plastisk och formbar, även i hög ålder. Påverkar

”Det finns säkerligen många fördelar med sociala medier. Men till syvende og sidst; på nätet är vi ensamma tillsammans.”

FOTO: MICKES FOTOSIDA/MOSTPHOTOS

denna och annan ny kunskap synen på psykisk ohälsa?

– Nuförtiden vet vi att hjärnan har en större förmåga att reparera skador än vad som tidigare var känt. Ta utmattningssyndrom till exempel, det kan leda till inlärningssvårigheter till följd av minskad förmåga i hippocampus. Idag finns kunskap om vilka strategier patienten bör använda sig av för att få tillbaka förmågan.

– Vi har också lärt oss att DNA:t är föränderligt. Våra gener är inte fullt så ödesbestämmande som man tidigare trott. Själv är jag med i ett projekt som undersöker om patienters psykologiska motståndskraft, eller resiliens, påverkar hur vi klarar ett trauma, exempelvis ett cancerbesked, och om denna motståndskraft i sin tur påverkar DNA:ts epigenom. Alltså, vi vill se om det finns ett samband mellan stresshantering och möjligheter att klara svåra sjukdomar. Det vore hoppfullt, tycker jag.

Finns det någon typ av terapimetod som visat sig bättre eller sämre för att stärka den psykologiska motståndskraften?

– Det gäller att använda rätt metod vid rätt tillfälle. Idag är det två inriktningar som det talas om, och det är kognitiv beteendeterapi, KBT, och Interpersonal terapi, IPT. Den förra har sina rötter i behaviorismen, vidareutvecklades under 1960-talet och har kommit i några nya varianter på sistone.

– En orsak till att KBT på senare tid getts så stor legitimitet är att dess förespråkare var tidiga med metodologiska noggranna studier, där utfallet hos behandlade patienter jämfördes med de som stod i kö. Resultaten visade evidens, vilket gjorde att Socialstyrelsen tidigt rekommenderade metoden. Men därefter har det kommit flera studier som visar att IPT är jämförbart med KBT, så nu finns ingen anledning för Socialstyrelsen att ensidigt rekommendera KBT. De börjar så smått att ändra och det är bra.

KRISTINA LINDGÄRDE

Humanist bland ingenjörer återvänder till antiken

TVÄRVETENSKAP. Ingenjörarkeolog? Det yrket existerar inte. Men Charlotte Malmgren har vigt sitt liv åt att fläta samman perspektiven. Mor, far, bror och morfar är ingenjörer. Själv har hon disputerat i antikens kultur och samhällsliv, men har undervisat i miljö- och energifrågor vid LTH sedan 1980-talet. När hon nu går i pension vänder hon åter blicken mot antiken.

Charlotte Malmgren är disputerad inom humaniora, men har jobbat som adjunkt med att utbilda ingenjörer sedan 1980-talet.
FOTO: JOHANNA OLOFSSON

Att halka på ett bananskal kan vara mycket lyckosamt, säger Charlotte Malmgren. Första gången var på ett tåg när hon träffade en fransk professor i antikens historia.

Professorns spännande berättelser under resan ledde till studier i antikens kultur och samhällsliv under tidigt 1970-tal i Lund och sedan vidare till ett grävningsprojekt på en kulle utanför Rom.

– Jag var en doktorand av den praktiska sorten och ville gräva. Inom arkeologin ändrades fokus på 1970-talet från sökandet efter vackra ting i gravar till studier av boplatser, av fynd som kunde visa på människors vardag och hushållning med naturresurser. Sådant intresserade mig.

CHARLOTTE MALMGREN studerade små skärvor av lera som blir ett språk genom att vissa mönster repeteras.

– Jag sitter med tusentals skärvor i stora brödlådor och ser hur bitarna passar. Långsamt växer det fram en vacker liten skål som jag kan rekonstruera. Tänk att det är en människa som för tre tusen år sedan tummade skålen, glättade ytan och brände den blank och fin.

Krukskärvor ger en doktorand utbildningsbidrag i högst fyra år, men det var svårt att få jobb som antikvetare. Charlotte Malmgren måste försörja sig. En kollega tipsade om att Lunds universitets miljövårdsprogram sökte en kurssekreterare på deltid.

– Så var det åter dags att halka in på ett nytt lyckosamt bananskal, säger hon.

Hon fick jobbet. Så småningom inlemmades hon, på deltid, i det tvärvetenskapliga lärarlaget på miljövårdsprogrammet och fortsatte att arbeta med sitt krukmaterial till disputationen 1997. Därefter började hon arbeta heltid som adjunkt på avdelningen för miljö- och energisystem. Arbetslivet har sedan dess präglats av undervisning om miljö- och hållbarhetsfrågor, och under åren blev alltfler av studenterna teknologer.

I den undervisningen är ett tvärvetenskapligt synsätt nödvändigt och här kan humanistens kompetens komma till nytta.

– Samtalet om ett hållbart samhälle fanns redan under antiken. Då avskogades Grekland nästan helt. Det fanns en kritik mot exploateringen och en medvetenhet hos eliten om att miljön ödelades. Vår tids människor ser också naturen som värdefull. Men varför gör vi då som vi gör trots all vår kunskap? Kanske kan vi bättre förstå relationen mellan hur vi tänker och hur vi agerar genom att studera liknande fenomen långt tillbaka i tiden.

Hållbarhetsbegreppets sociala dimension handlar även om kultur, traditioner och vår historia. Här finns en koppling till humaniora. Charlotte Malmgren nämner ”Gula västarna” i Frankrike som ett tecken på att hållbarhet är ett sammansatt begrepp. Människor som lever nära fattigdom och som får det allt svårare ser energiskatten på drivmedel som ett hot, och detta utnyttjas av olika krafter.

– Det är allvarligt och väldigt oroväckande, att det finns starka antidemokratiska krafter som är mot förståelse och generositet mellan människor. Ett hållbart samhälle är kanske en utopi. Men vi måste sträva efter utopierna annars är vi förlorade som människor.

UNDERVISNINGEN på avdelningen handlar om miljö- och energifrågor, om hållbarhet och om verktyg för att lösa problem. Charlotte Malmgren har bland annat undervisat om miljökonsekvensbeskrivningar och om miljöledning som verktyg i miljöarbetet.

Både undervisningen och forskningen har en tydlig koppling till klimatfrågan och många av kollegorna brinner för ”den tredje uppgiften”, att informera allmänheten via föreläsningar.

– Tvärvetenskap är viktig och möten mellan olika discipliner och människor är befruktande. Det leder till nya tankar och idéer. Jag har haft privilegiet att arbeta som humanist på LTH. Det har berikat mitt liv. Det handlar både om samarbetet med alla kollegor och om mötet med studenterna.

Och nu är Charlotte Malmgren på väg tillbaka till forskarseminariet i antikens kultur och samhällsliv, nyfiken på om det ligger ett nytt bananskal och väntar på henne.

STEFAN DANIELSSON

listan.

Vad har universitetet åstadkommit under året när det gäller hållbarhet? Svaret finns i miljöredovisningen som varje år skickas till regeringen och Naturvårdsverket. Maria Nilsson, miljösamordnare, listar de fem viktigaste insatserna under det gångna året.

Fem insatser för miljön

1 **TJÄNSTERESOR.** Nya föreskrifter och allmänna råd för färre resor har tagits fram. Den behövs om LU:s koldioxidutsläpp ska sänkas. Under 2018 ökade resandet med både tåg och flyg och även utsläppen, efter ett par år med en liten men dock nedåtgående trend. Varje chef ska innan hen godkänner en medarbetares resa överväga om ett resfritt möte eller tåg är ett alternativ till flyg. Väljer man tåg ska första klass vara ett alternativ för bättre arbetsro. Tåg rekommenderas också även om det leder till en extra övernattning.

2 **RESFRIA MÖTEN** är ett projekt som drivits framåt under året. Efter en tidigare förstudie har det bestämts att LU ska bygga upp en support. Här ska det finnas hjälp att få både när det gäller ny teknik och information om hur man som mötesledare håller i ett resfritt möte på ett bra sätt.

3 **HÅLLBARHETSUTBILDNING** för alla medarbetare och studenter har skapats. Utbildningen består av ett antal korta filmer – ett axplock av vad hållbarhet står för inom LU. Det handlar om allt från hållbar upphandling, till kulturens roll, forskarskolan inom Agenda 2030 och rektor Torbjörn von Schantz perspektiv.

4 **ENERGIKARTLÄGGNING.** Ett avtal med Akademiska Hus har slutits om detta som innebär att tre av LU:s mest energikrävande hus – BMC, Biologihuset och Ekologihuset – ska kartläggas. Genom att optimera driftssättning och ny teknik ska man förbruka mindre energi. Den energi LU förbrukar är redan snudd på helt fossilbränslefri.

5 **MODELL FÖR FLYGKOMPENSATION** närmar sig. Under två år har LU deltagit i Region Skånes projekt Klimatväxling för att ta fram en fungerande modell för eventuell intern avgift på flyg som kan finansiera exempelvis cyklar och digital mötesteknik. Nu vill LU vara en av pilotmyndigheterna – beslut om detta kommer att tas under våren.

TEXT & FOTO JENNY LOFTRUP

Miljösamordnare Maria Nilsson listar LU:s viktigaste insater för miljön under förra året.

Stadsturismen har ökat rejält under de senaste tio åren. Ett nytt projekt ska nu skapa innovativa lösningar som motverkar de problem som de ökande besöksströmmarna leder till. Här en bild från ett allt annat än stillsamt besök på Louvren i Paris. FOTO: MATEJ KASTELIC/MOSTPHOTOS

Massturism i populära städer studeras i nytt projekt

TURISM. Planerar du att resa utomlands? Om det tidigare gick att spontansläntra in på Louvren, Uffizierna eller till Frihetsgudinnan så måste de självskrivna besöken idag bokas på förhand. Allt fler reser. Nu börjar invånarna i vissa populära destinationer få nog av besökshorderna.

Ett nytt, tvärvetenskapligt forskningsprojekt har fått drygt 19 miljoner för att analysera konsekvenserna av överturism och hur de kan motverkas.

Projektet ”Urban turismutveckling i förnyelse: hantera hållbarhet i tilltagande turismflöden” finansieras av Formas med 19,3 miljoner och varar mellan december 2018 till dec 2022. Från vänster; Maria Månsson (projektledare) Jörgen Eksell (projektledare) Cecilia Cassinger, Michael Johansson, Lena Eskilsson och Jan Henrik Nilsson.

De senaste tio åren har turismen, och då främst till städerna, ökat rejält. Detta påverkar städernas hållbarhet. Problemen är av olika karaktär och kräver därför breda

lösningar, vilka inkluderar ekologiska, sociala, kulturella, ekonomiska perspektiv på hållbarhet.

– Vår avsikt är att skapa innovativa lösningar som motverkar de problem som de ökande besöksströmmarna leder till. Strategisk kommunikation, ekosystemtjänster och hållbarhetsstrategier för turismsektorn kan bidra med lösningar, säger Jörgen Eksell, forskare i strategisk kommunikation och projektledare för den nystartade forskningssatsningen.

PROBLEMEN handlar framförallt om trängsel, nedsmutsning, slitage, spänningar mellan besökare och lokalbefolkning samt hur ”influencers” och sociala medier skapar stora turistflöden som destinationer inte kan hantera.

Eftersom både orsakerna och lösningarna är komplexa är forskningen tvärvetenskaplig. De sex medverkande forskarna hör till institutionerna strategisk kommunikation samt service management och tjänstevetenskap. De har bakgrund i kulturgeografi, företagsekonomi, strategisk kommunikation och miljöstrategi.

PROJEKTET kommer bland annat att bidra med kunskap om hur populära turistdestinationer kan arbeta långsiktigt genom att skapa policys och strategier för att hantera överturism. Det kan handla om hur stadsmiljöer kan göras hållbara eller hur grönområden kan utformas för att klara stora grupper av besökare. Eller hur städer kan kommunicera med såväl turister som lokalbefolkning för att skapa en hållbar destination.

FORSKARNA kommer att hämta sin empiri från både Norden och internationella destinationer. För också Norden drabbas av överturism, om än inte av samma omfattning som exempelvis Florens eller Barcelona.

– Även Stockholm, Visby, Köpenhamn, delar av västkusten och vissa hamnstäder i Norge möter utmaningar i form av trängsel och överhettad infrastruktur, säger Jan Henrik Nilsson, docent i kulturgeografi.

KRISTINA LINDGÄRDE

Orsaker till ökad stadsturism

Varför ökar då stadsturismen? De grundläggande orsakerna är redan kända:

ÖKAT VÄLSTÅND
Befolkningen växer. Folk i Västeuropa och världen i övrigt har också relativt sätt blivit rikare. Det finns mer pengar att lägga på resor än tidigare.

GLOBALISERING
Hindren för resande minskar, allt fler besökare till Europa kommer från andra kontinenter. EU:s utvidgning har ökat mängden turister och skapat nya destinationer såsom Krakow och Prag.

PRISRAS PÅ FLYG
För tio år sedan föll priset på flyg. Den dyraste delen av en Londonresa kan vara att ta sig till Kastrup. Prisraset beror främst på avregleringar och framväxten av lågprisflyg.

DIGITALISERINGEN
En resa är bara några klick bort. Det finns inga beslutsbarriärer längre. Jämfört med tidigare då man behövde åka ner till stan och besöka en resebyrå.

DELNINGSEKONOMI
Att hyra ut privat boende via Airbnb har blivit en succé – men inte alltid för lokalbefolkningen som kan ha svårt att ha råd med ett bostadsköp eller hyran. På sikt finns dessutom risk för att den ökade närvaron av utländska, penningstarka ägare suddar bort det genuint lokala som besökare vill uppleva.

LU satsar på fem nya samverkansinitiativ

SAMVERKAN. LU satsar nära 60 miljoner kronor under åtta år på de så kallade samverkansinitiativen där forskare, organisationer och företag gemensamt identifierar framtidens samhällsutmaningar.

De tidigare elva initiativen har tillsammans knutit till sig runt 160 externa samarbetspartners, de flesta från näringslivet. Nu är det dags för fem nya:

- Enhanced value relevance and credibility of sustainable information. Koordinator: Susanne Arvidsson vid Företagsekonomiska institutionen.
- Syntolkning och bildbeskrivning för tillgänglig kommunikation och social inkludering. Koordinator: Jana Holsanova vid Filosofiska institutionen.
- LU Land - Markanvändning för en hållbar framtid. Koordinator: Henrik Smith vid Centrum för miljö-och klimatforskning.
- Urban Arena Testbeds. Koordinator: Catharina Sternudd vid Institutionen för arkitektur och byggd miljö.
- Artificiell intelligens – AI-Lab. Koordinator: Karl Åström Matematikcentrum.

Se de tidigare samverkansinitiativen www.lu.se/innovation-samverkan/vara-tematiska-samverkansinitiativ

Ny myndighet ska utreda oredlighet i forskning

FORSKNINGSFUSK. Regeringen beslutade om att inrätta en ny myndighet för utredning av oredlighet i forskning i februari i år. Men redan för två år sedan överlämnade utredare Margaretha Fahlgren sitt slutbetänkande om behovet av en ny organisation och föreslog då en ny nämndmyndighet.

Nu blir förslaget alltså verklighet och den särskilda nämnden, som inte fått något officiellt namn än, placeras under Etikprövningsmyndigheten och kommer att ha sitt säte i Uppsala. Vilka professioner som ska ingå och om sammansättningen kan förändras utifrån vilka ärenden som kommer in är inte fastslaget än. Sammansättningen kommer också att utvärderas efter hand utifrån vilka ärenden som kommer in.

Undersöker hur inre förändring får människor att leva mer hållbart

HÅLLBARHETSFRÅGOR. Att begränsa klimatförändringarna är en av vår tids viktigaste samhällsutmaningar. Kraven på politiska åtgärder blir allt starkare och tydligare.

Men kan vårt själsliv och en inre omställning också ha betydelse för att driva förändring?

Det undersöker professor Christine Wamsler i sin forskningssatsning, The Contemplative Sustainable Futures Program.

– Nästan all hållbarhetsforskning fokuserar på den externa världen, på ekosystem, teknologi, politisk styrning och socioekonomiska processer. Samtidigt har en viktig dimension av verkligheten blivit ignorerad: individens inre själsliv. För att fylla det här glappet behöver vi titta på hållbarhet från det andra hållet, genom att kritiskt utforska om, och hur, en inre individuell omställning kan påverka hållbarhet på ett globalt plan, säger Christine Wamsler.

Hon framhåller att våra värderingar, uppfattningar och världsåskådningar ligger till grund för många av de hållbarhetsutmaningar vi står inför idag, som överkonsumtion, ojämlikhet, och miljöförstörelse. Därför kan ett förändrat sätt att se på sig själv i förhållande till naturen, sina medmänniskor, och hur vi förbrukar resurser också bli viktiga redskap för att driva förändring framåt.

FORSKNINGSSATSNINGEN, som är unik i sitt slag, omfattar olika delar. Bland annat en kurs inom ramen för masterprogrammet LUMES, ett nätverk och en rad olika forskningsaktiviteter. Sedan 2015 har Christine Wamsler fått många förfrågningar från forskare som vill bli delaktiga i programmet. Forskare från olika universitet har även föreläst på LUMES-kursen. En av dem är klimatforskaren Karen O'Brien från Oslo universitet som bland annat arbetar med IPCC:s, Intergovernmental Panel on Climate Change, rapporter.

Professor Christine Wamsler vid LUCSUS vill vidga hållbarhetsforskningen till att även inkludera individers själsliv.

– Det är antagligen den enda kursen i sitt slag, säger Karen O'Brien. Jag tycker att det är riktigt bra sätt att lyfta fram saker som ofta inte berörs eller som det inte talas om.

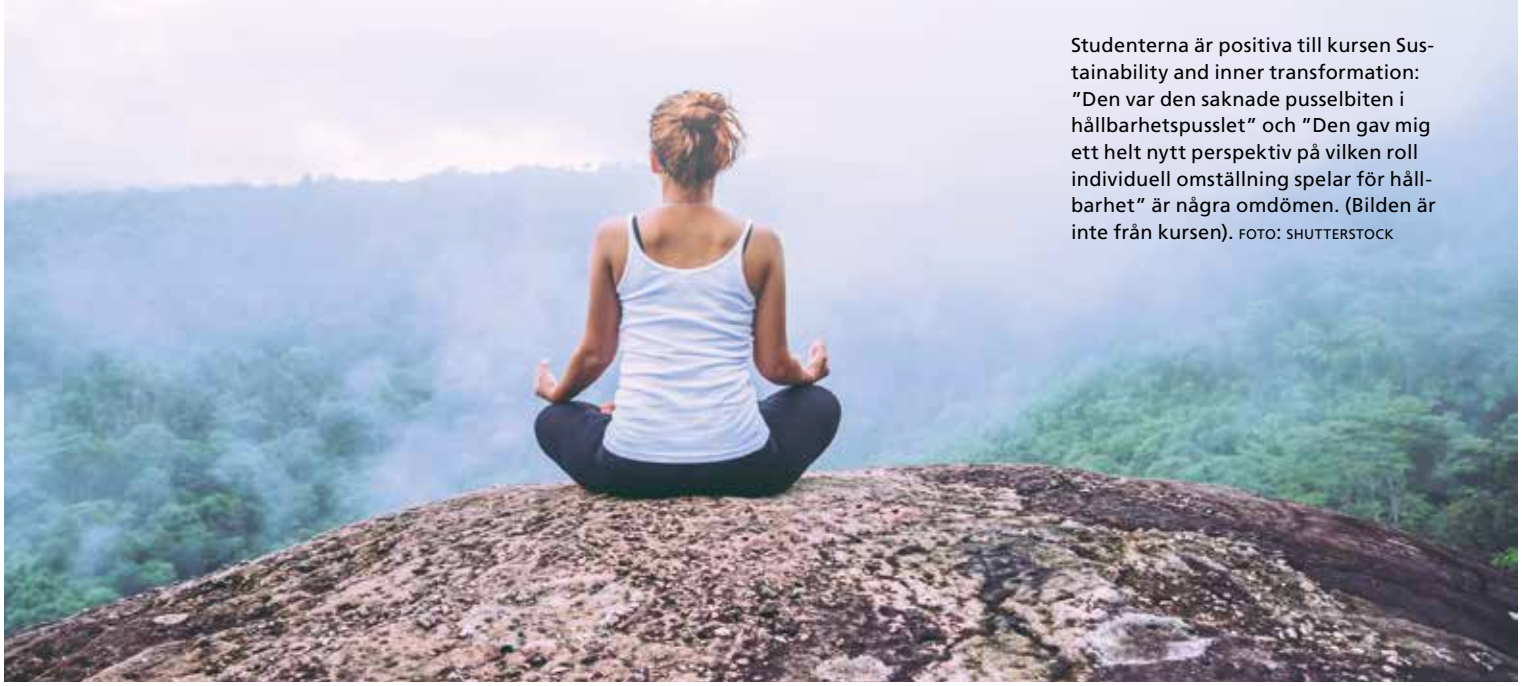

Studenterna är positiva till kursen Sustainability and inner transformation: "Den var den saknade pusselbiten i hållbarhetspusslet" och "Den gav mig ett helt nytt perspektiv på vilken roll individuell omställning spelar för hållbarhet" är några omdömen. (Bilden är inte från kursen). FOTO: SHUTTERSTOCK

SUSTAINABILITY AND INNER TRANSFORMATION

Masterkursen startade 2018 och har arrangerats en gång. Den har tre övergripande syften:

- utveckla studenternas kritiska förståelse vad gäller länkar mellan hållbarhet och inre omställning, inom både teori och praktik.
- granska teorier om inre omställning och koppla dem till specifika hållbarhetsområden som utsläppsminskningar, klimatanpassning, begränsning och riskhantering.
- ge studenterna möjlighet att reflektera kritiskt kring inre omställning och dess potentiella betydelse för hållbarhetsstudier och lärande.

Mer om LUMES, International Master Programme in Environmental Studies and Sustainability Science: www.lumes.lu.se/

Chris Ives, forskare från Nottinghams universitet håller med:

– Jag har inte sett något liknande, som är lika nydanande och intressant vad gäller forskning och utbildning. Det inre och spiritualitet har inte varit erkända inom hållbarhet, och det här är en kurs som driver detta framåt.

THE CONTEMPLATIVE Sustainble Futures Program finansieras delvis av FORMAS och är ett pågående projekt vid LUCSUS, Lund University Centre for Sustainability Studies. Christine Wamsler har redan publicerat sju forskningsartiklar relaterade till ämnet och planerar för ytterligare kurser.

– Jag har forskat i snart 20 år inom områden som hållbar utveckling, klimatanpassning och katastrofriskreducering. Men det här projektet är ett av de mest givande och intressanta eftersom det för samman alla aspekter av omställning mot hållbarhet: praktik, politik och individ, avslutar hon.

.NOOMI EGAN

Daniel Conley och Anders Rantzer är två glada mottagare av ERC-anslagen.

LU kammade hem två stora ERC-anslag

FORSKNINGSANSLAG. Daniel Conley, professor i biogeokemi och Anders Rantzer, professor i reglerteknik får sammanlagt cirka 52 miljoner kronor från Europeiska forskningsrådet ERC.

Projektet i biogeokemi vid Naturvetenskapliga fakulteten handlar om hur kiselalgernas tidiga evolution för cirka 250 miljoner år sedan påverkade de globala kretsloppen för både kol och kisel och andra näringsämnen.

– Vi kommer att bidra med nya insikter om hur spridningen av kiselalger fundamentalt påverkade havsmiljön, säger Daniel Conley.

Hans forskning på globala kretslopp belönas nu för andra gången på kort tid. I höstas fick han drygt 34 miljoner kronor från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse för ytterligare frågeställningar kring det globala kretsloppet för kisel.

Projektet i reglerteknik vid LTH handlar om utformningen av den nödvändiga tekniken bakom fossilfria städer.

Nu när det gäller att minska klimatpåverkan blir reglerteknik än mer relevant, eftersom väldigt många komponenter måste samverka, menar Anders Rantzer.

– Det kan handla om allt från fjärrvärme och elnät till vindkraft och trafikflöden. Utmärkande för mycket modern infrastruktur är att den är sammankopplad i nätverk. Då behövs mer raffinerade metoder för optimering och drift än idag, säger han.

Anslagen ERC Advanced Grants söks i hård konkurrens av forskare från hela världen Sammanlagt sex svenska forskare beviljas pengar i årets omgång. De övriga fyra kommer från universiteten i Göteborg, Linköping och Uppsala samt Karolinska Institutet.

Kurs i forskningsetik blir obligatoriskt för doktorander

FORSKNINGSETIK. Nu införs en obligatorisk kurs i forskningsetik omfattande tre högskolepoäng. Kursen innehåller både gemensamma och ämnesanpassade moment och ska vara fullt utbyggd 2021 och ges till alla nyantagna doktorander på LUs samtliga åtta fakulteter. Två fakulteter. Medicin och Samhällsvetenskap, har redan obligatoriska utbildningar i forskningsetik för sina doktorander. Totalt har universitetet cirka 2.600 forskarstuderande och ungefär 500 nya antas varje år.

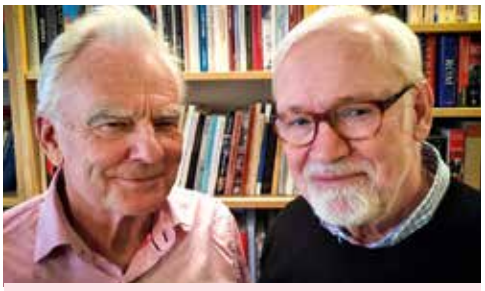

Etnologerna Orvar Löfgren och Jonas Frykman.

Varför ger ni ut Den kultiverade människan på nytt?

– Responsen har varit enorm genom åren, och intresset för den frambrytande borgarklassen sinar inte. När förlaget ville ha en ny upplaga tvekade vi. Men det var så roligt att läsa om boken att vi satte igång med del två, om folkhemsepoken. Men först fick bilden av den kultiverade människan fräschas upp.

Varför har boken hållit i fyrtio år?

– Reaktionerna från bokens läsare har visat att de verkar känna igen sig. Kanske för att boken tar upp personliga ting som kärlek, sex, smuts, ordning och andra känslor som både är djupt privata och skapade av kulturen. Svaren sökte vi som etnologer i vardagen, i tingen och vanorna snarare än i idévärlden.

Finns det en svenskhet som har varit densamma över tid?

– På senare tid har det förts fram tankar om en svensk normalkultur med djupa rötter. Boken visar att kultur mer är ett barn av sin samtid än dess föräldrar. Föreställningar om det svenska är ständigt under ombyggnad.

JONAS FRYKMAN, ORVAR LÖFGREN
Den kultiverade människan
(Gleerups)

ANETTE HILL
Media Experiences: Engaging with Drama and Reality Television
(Routledge)

Boken handlar om medieupplevelser och lyfter fram hur producenter och publik tillsammans formar erfarenheter. Det handlar både om livepublik till olika inspelningar, och som tittare till dramatiska tv-serier och dokusåpor. Annette Hills forskning bygger på intervjuer och observationer av 500 personer – producenter och olika publikgrupper och spänner över Nordic Noir-serien Bron, thrillerserien Utopia, Masterchef och Got to Dance.

GÖRAN JÖNSSON
Fråga en fysiker
(Teach Support)

Hur många kilo kan man banta bort på en vecka? Är du vänster- eller högerögd? Varför ser fullmånen så stor ut nära horisonten? Kan man snabbkyla en ölburk på några minuter? Det är några exempel på de över 60 frågor som atomfysikern Göran Jönsson svarar på i den populärvetenskapliga och pedagogiskt upplagda boken, med många bilder och illustrationer.

JONAS BJÄREHED & JOHAN BJUREBERG
Självskadebeteende – upptäcka, förstå och behandla
(Natur&Kultur)

Den här boken vänder sig till dem som behandlar personer som avsiktligt skadar sig själva men också till föräldrar till någon med självskadebeteende. Författarna tar upp vilken funktion självskadebeteendet ofta fyller och hur man kan hantera sin egen oro. Boken ger kunskap och praktisk vägledning för att skapa förståelse, en god relation och verksam behandling vid självskadande handlingar.

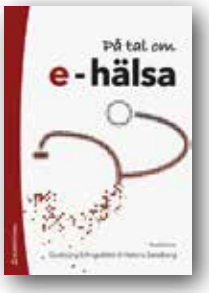

GUDBJÖRG ERLINGSDOTTIR & HELENA SANDBERG (RED.)
På tal om e-hälsa
(Studentlitteratur)

Allt fler tjänster inom sjukvården blir digitala och det beskrivs ofta som ett paradigmskifte som ger patienterna stör valfrihet och göra dem mer delaktiga. Budskapet är att vårdbehovet ska tillgodoses utan ökade resurser och att e-hälsa är en del av lösningen. I den här boken skriver forskar från olika fält – ekonomi, juridik, kommunikationsvetenskap med flera. Tillsammans skriver de fram en mer nyanserade och mångfacetterad bild av vad e-hälsa är och vilka positiva och negativa konsekvenser i den allt mer digitaliserade vårdens spår.

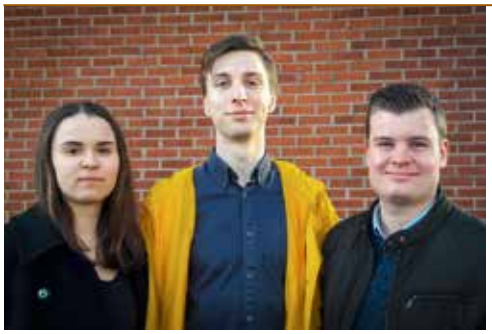

Studenterna bakom klimatuppropet, som hittills 4.700 studenter skrivit på, riktar sig mot chefer och medarbetare vid universitetet och uppmanar dem att visa handlingskraft och öka takten.

Halvera universitetets utsläpp!

Året är 2019, och klimatförändringen är ett faktum som vi fortsätter blunda för. Forskning vid Uppsala universitet och University of Manchester visar att Sveriges utsläpp måste minska med 10–15 procent årligen, och därmed halveras inom fyra år. Det är nödvändigt att det i samhällets alla delar nu sker en snabb omställning – frågan om hållbarhet är inte något som kan lämnas till framtida generationer, utan måste tas på allvar redan idag.

DETTA VET VI ALLA OM, men ändå står vi bara och pekar. På företagen som måste göra mer. På nationer som måste ta sitt ansvar. På konsumenter som måste styra efterfrågan. Men vi själva då – vilken är universitetens roll? Vårt obestridligt viktigaste bidrag till samhället är kunskap. Samtidigt urholkas vår legitimitet som kunskapsinstitution om vi inte lever som vi lär. För om inte ens vi följer den forskning vi själva producerar och minskar våra egna utsläpp, hur kan vi då förvänta oss att någon annan ska göra det? Lunds universitet samlade kunskap sträcker sig över hela hållbarhetsspektrat. Vi, om några, borde vara bäst lämpade till att leda omställningen; istället hänger vi knappt med.

> ”Lunds universitet samlade kunskap sträcker sig över hela hållbarhetsspektrat. Vi, om några, borde vara bäst lämpade till att leda omställningen; istället hänger vi knappt med.

PÅ INSTITUTIONSNIVÅ ser vi visserligen goda exempel på initiativ för att främja hållbarhet – senast var det institutionerna för biologi och psykologi som gick över till vegetarisk kost – men dessa initiativ är beroende av enskilda individers engagemang. Vad vi behöver är tydligt ledarskap som aktivt driver på en hållbar omställning inom hela universitetet. De stora frågorna löser vi inte en och en, utan tillsammans. Detta gäller inte minst flygresorna, den stora boven i dramat.

Internationalisering lyfts ofta som ett mål i konflikt med hållbarhet, men vi är övertygade om att det ena inte utesluter det andra. Tvärtom kan vi med smartare res- och mötesvanor göra vinster på många plan. Digitala möten sparar in på tid, hälsa, och ekonomiska resurser, och resan med tåg kan utnyttjas till ostört arbete. För dig som nu skakar på huvudet åt orimligheten i att ta tåget till nästa konferens; vi hör dig. Samtidigt görs majoriteten av resorna till Stockholm med flyg trots en försumbar tidsvinst – hur rimligt är det? Som enskild anställd har du ett viktigt inflytande över dina resor, men för att på riktigt minska universitetets utsläpp krävs en struktur som tydligt främjar de hållbara valen.

UNDER FEBRUARI MÅNAD har Lunds studenter bedrivit en namninsamling med krav på halvering av lärosätets växthusgaser inom fyra år, och torsdagen den 7 mars överlämnade vi 4711 namnunderskrifter till rektor Torbjörn von Schantz. Detta samtidigt som frustrationen växer världen över. Den 15 mars samlades 1,4 miljoner människor i 128 länder för klimatstrejk, inspirerade av Greta Thunberg. Världens unga kräver förändring. Vi studenter gör vårt bästa för att lyfta konkreta åtgärder till diskussion – nu hoppas vi att ni anställda vill göra detsamma.

Låt oss på alla nivåer uppmuntra ledningen till att jobba mer modigt och aktivt, tillsammans för ett hållbarare universitet. Någon annan väg finns inte.

HANNA HASSELQVIST
WILHELM WANECEK
FREDDY LARSSON
WWW.KLIMATUPPROPETLUND.SE

Elna Heimdal Nilsson har många strängar på sin lyra. Klimatforskare som doktorerat i kemi. Anställd på avdelningen för förbränningsfysik vid LTH. Professionell världsmästare i thaiboxning i 60-kilosklassen.

Ingen har vågat utmana världsmästaren Elna Heimdal Nilsson i thaiboxning på två år. FOTO: ANDRÉ UNG

Världsmästaren i thaiboxning går en tuff fight för klimatet

Hennes dag är extremt strukturerad. Annars hade hon inte hunnit kombinera två träningspass, heltidsjobb och föreläsningar i klimatfrågor för lärare och elever.

Är du tävlingsinriktad?

– Alla som börjar med en sport tänker vid något tillfälle: ”jag ska bli bäst”. Jag har ett starkt inre driv och ger mitt allt. Pressar mig mot mina gränser. Drivet kommer inifrån och låter sig inte definieras. Jag får ut det i träning, men också när jag förmedlar mina kunskaper för något gott. Jag kan påverka andra människor. Och de lyssnar på mig.

2009 gick Elna Heimdal Nilsson sin första fullkontaktsmatch i ringen. Hon har tränat mellan åtta och tolv pass i veckan i fjorton år. Två matcher är inplanerade i år, om de blir av. Hon har inte utmanats om titeln de senaste två åren. Ingen har vågat möta henne.

Hur ser du på våld?

– Jag kan inte förklara varför jag gillar att boxas. Mitt boxningsvåld är i alla fall reglerat. Men människan har en destruktiv natur. Vi förstör vår omvärld, som de flesta djurarter. Myrorna tar helt över ett stort område i skogen. Det ingår i myrornas väsen att göra myrstackar och förstöra sin omgivning. Vi har gjort samma sak fast över hela jorden. Om man har makt har man ansvar – och det har människan.

Tar du fighten mot klimatförnekarna?

– Den som är insatt i frågan och har det vetenskapliga tänket kan se igenom klimatförnekarnas argument. Men de som ägnar sig åt annat har ingen chans att förstå sammanhangen. Hur ska vi kunna utbilda gemene man? Det går inte. Vi får upplysa de som är mellan tio och arton år.

Har du klimatångest?

– Nej, det där med ångest är inte min grej. När jag föreläser om miljö och klimat försöker jag ge positiva exempel. Mänskligheten har faktiskt lyckats lösa svåra miljöproblem. Skogsdöden har hejdats tack vare renare bränsle och kemikalier. Ozonhålet är inte helat, men vi har lyckats vända trenden på tjugo år.

Elna Heimdal Nilsson betonar att problemen med klimatet knappast håller på att lösas. Vi kan inte undvika temperaturhöjningen, utan får försöka anpassa världen efter den situation vi har skapat.

– Minska konsumtionen. Den som följer denna regel gör mycket för klimatet. De flesta miljö- och klimatproblem handlar om att vi konsumerar för mycket.

Vad betyder intuition för dig?

– Intuitionen är helt grundläggande i forskningen, fast det ska vara en känslolös process. Intuition går inte att forcera fram. Man tar in mängder av information. Men förstår ingenting. Först när kunskapen mognat faller frukten ut. Det brukar hända när jag har slappnat av ordentligt, sovit eller tränat. Samma sak med thaiboxningen. Man tränar strukturerat, samma rörelser om och om igen för att få in dem i kroppen. Sedan är det match. Då vet man inte alls vad som ska hända. Allt det man har tränat in ska komma på intuition.

STEFAN DANIELSSON

ELNA HEIMDAL NILSSON

AKTUELL: Ska snart försvara sin världsmästartitel i thaiboxning.
BOR: I ett hus på landet utanför Hörby och i en lägenhet i Lund.
FAMILJ: ”Skriv att jag är en ensamvarg”.
FAVORITPLATS: I trädgården tidigt på morgonen när hon ser rådjuren knappt skönjbara i morgondimman.

på gång.

8–13 APRIL Hållbarhetsveckan i Lund. Program, www.hallbarhet.lu.se/hallbarhetsveckan-2019 Kontakt: jenny.hansson@cec.lu.se

11 APRIL Seminarum. "Imagining environmental futures through art, speculative design and storytelling. Kl 14.15–16.00 Biskopshuset, Biskopsgatan 1, Lund. Anmälan: www.climatefutures.lu.se/events/

11 APRIL Teater "Manual för vänskap". Föreställningen är Emma Hansson Löfgrens examensarbete i Konceptuell scenkonst på Teaterhögskolan i Malmö. Kl 19.00–21.00 Teaterhögskolan i Malmö, Studio B. Kontakt: kristian.anshelm@thm.lu.se

11 APRIL Debatt i Lund: "Tillväxt eller nerväxt – hur räddar vi välfärden och planeten?" Måste ekonomisk tillväxt leda till ökade utsläpp av växthusgaser som hotar allas vår framtid? Kl 20.00–21.15 Café Athen, AFborgen, Lund. Kontakt: ulrika.oredsson@kommunikation.lu.se

12 APRIL Seminarium "SamTech: den omstridda Trelleborgsmodellen". Kl 13.00–15.00 Pufendorfinstitutet, Biskopsgatan 3, Lund. Kontakt: carola.aili@soc.lu.se

12 APRIL Debatt. "Vinster i vården – för vem och på vilket sätt?" Kl 14.00–16.00 på Campus Helsingborg, Mindpark (auditoriet) Bredgatan 11, Helsingborg. Anmälan: henrik.loodin@ism.lu.se

12 APRIL Samtal och workshop. "Friday at Odeum – STUNDens kreativitet". Anna Houmann och Eva Sæther från Musikhögskolan i Malmö. Kl 19.00–21.00 Kapellsalen, Palaestra et Odeum, Lund. Kontakt: sofia.rydberg@odeum.lu.se

15–18 APRIL Påsklov i Vattenhallen. Kl 12.00–17.00 Vattenhallen Science Center, John Ericssons väg 1, Lund. Info: www.vattenhallen.lth.se

16 APRIL Föredrag. "The museum of movements – a presentation". Kl 13.00–16.30 TBC, Teaterhögskolan i Malmö, Bergsgatan 31. Info: Biljettbokning@thm.lu.se

16 APRIL Föredrag. "Arkeologi ovan och under jord – nya upptäckter i egyptiska Gebel el-Silsila". Kl 15.15 – 16.00 LUX, Helgonavägen 3 i Lund, sal B237.

24 APRIL Föreläsning. "Skådespelarens expertis" med Anders Carlsson, april 24. Kl 9.00–10.30 Studio B, Teaterhögskolan i Malmö, Bergsgatan 31, Malmö. Info: biljettbokning@thm.lu.se

1 MAJ Rektorsuppvaktning. Välkommen till den traditionella rektorsuppvaktningen den 1 maj på universitetsplatsen, kl 12.00. Kontakt: overmarskalk@rektor.lu.se

3 MAJ Symfonikonsert med Akademiska kapellet på Palladium i Malmö. Kl 19.00. Kontakt: sofia.rydberg@odeum.lu.se

7 MAJ Konferens. Bayes@Lund. Kl 9.00–17.00 Palaestra, Lund. Info: https://indico.esss.lu.se/event/1191/

8 MAJ Gender Studies seminar series, "Superordinate intersectionality – bringing identity in the study of right wing populism". Kl 13.15–15.00 Hus M, rum M:221, Allhelgona kyrkogata 14, Lund. Kontakt: amaranta.thompson@genus.lu.se

9 MAJ Konferens, eHealth@AIML WS: AI + eHälsa=samt? Om AI-teknologier inom hälsovården. Kl 8.30–16.00 Stora hörsalen, IKDC, Sölvegatan 26, Lund.Föranmälan senast den 6 maj på http://aiml.lu.se/events/registration-2019-05-09/

9 MAJ Föreläsning, SamTech: "The future of work". Kl 13.00–15.00 Pufendorfinstitutet, Biskopsgatan 3, Lund. Info: www.soc.lu.st/samtech

10 MAJ Föredrag om musikalisk improvisation. Karin Johansson, professor i konstnärlig forskning i musik på Musikhögskolan i Malmö, samtalar med organist Carl Adam Landström och Erkki Huovinen, improvisationsforskare och professor i musikpedagogik vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm. Kl 19.00–21.00 Kapellsalen, Palaestra et Odeum, Lund.

14 MAJ Lunchkonsert med CB3 på Pufendorfinstitutet. Ta med egen lunch och kom och lyssna! Kl 12.15–13.00 Pufendorfinstitutet, Biskopsgatan 3, Lund.

14 MAJ Föredrag, "Det var en gång i Lund – den vikingatida stadens ursprung och omland. Kl 15.15–16.00 LUX, Helgonavägen 3 i Lund, sal B251.

15–18 MAJ Konferens. **"Lund Urban Creativity Conference".** Kl 9.00–16.00 Pufendorfinstitutet, Lund. Kontakt: urban_creativity@pi.lu.se

24 MAJ Doktorspromotion. Gemensam doktorspromotion för universitetets fakulteter. Processionen avgår från Universitetshuset till Domkyrkan kl 12.00. Info: overmarskalk@rektor.lu.se

28 MAJ Frukostseminarium "Varieties of states, varieties of ecological transition".Robyn Eckersley. Anmälan: www.climatefutures.lu.se/events/ Kl 08.15–09.45 Biskopshuset, Biskopsgatan 1, Lund. Kontakt: sylvia.lysko@svet.lu.se

disputationer.

För kommande disputationer vid Lunds universitet, se www.lu.se/lup/disputations

Erlandersymposium om vetenskap och samhällsbyggande

Hur stärker naturvetenskapen samhällsbyggandet? Det avhandlas på Erlandersymposiet den 24 april i Palaestra mellan 13 och 18.

Sveriges mångårige statsminister Tage Erlander studerade i Lund och återkom gärna till sitt alma mater. Symposiet anordnas med anledning av att det i år är drygt 90 år sedan han tog sin examen. Erlander fäste stor vikt vid vetenskapliga landvinningar, och menade att forskningen skulle stå i samhällets och de progressiva krafternas tjänst. Symposiet, som både kommer att behandla grundforskningens nytta och de tekniska innovationernas betydelse för samhällsutvecklingen, är kostnadsfritt och öppet för allmänheten.

Följande lundaforskare deltar i eftermiddagens samtal: Fredrik Andersson, nationalekonomi; Mats Benner, forskningspolitik; Nils Dencker, matematik; Per Eriksson, signalbehandling; Yvonne Granfeldt, livsmedelsteknologi; Anders Hedenström, teoretisk ekologi; Magnus Jerneck, statsvetenskap; Anne L'Huillier, atomfysik; Lars Samuelson, fysik; Sara Snogerup Linse, fysikalisk kemi; och Kalle Åström, matematik. Dessutom meverkar Karl-Petter Thorwaldsson, ordförande i LO.

Arrangörer är Stiftelsen Tage Erlanders fond för naturvetenskap och teknik, IVA, Lunds Matematiska Sällskap och Lunds universitet.

Anmälan: www.lu.se/erlandersymposium

Sök resebidrag!

Vetenskapssocieteten i Lund utlyser stöd för forsknings- och konferensresor. Bidrag på upp till 10.000 kronor delas ut till forskare under 55 år med doktorsexamen inom humaniora och angränsande discipliner vid LU. Ansökningarna ska vara inne senast den 6 maj. Läs mer på www.vetenskapssocieteten.lu.se

Årsstämma i pensionärsföreningen

Pensionärsföreningen mellan yngre lärare och tjänstemän vid Lunds universitet håller årsstämma tisdagen den 7 maj kl 17.00 på Docentgatan 11, Lund.

Lättare att hitta rätt LU-labb

Tidigare har det inte funnits något enkelt sätt för forskare att få en översikt över vilka laboratorier som finns över hela universitetet, vilket har lett till onödiga resor till andra lärosäten. Men nu finns all forskningsinfrastruktur inlagd och sökbar i forskningsportalen LUCRIS under fliken "Forskningsinfrastruktur".

FOTO: JOHAN PERSSON

Doktorspromotion

Den 24 maj är det gemensam doktorspromotion för universitetets fakulteter. Processionen avgår från universitetshuset till Domkyrkan kl 12.00 och återvänder till Universitetshuset någon gång efter kl 15.00. Info: overmarskalk@rektor.lu.se

Stipendier, rese- och konferensbidrag från

The Birgit Rausing Language Programme

Anvisningar för ansökan – se hemsidan:

www.sol.lu.se/forskning/stipendier/the-birgit-rausing-language-programme/

Beslut om tilldelning sker i juni 2019.

VÄLKOMMEN TILL

Crafoord *Days* 2019

THE Crafoord PRIZE

13 MAJ **Öppen prisföreläsning**
Crafoordpristagare **Sallie W. Chisholm.**
BLÅ HALLEN, EKOLOGIHUSET, SÖLVEGATAN 37, LUND

14 MAJ **Prissymposium**
How Microbes Rule the World
Föreläsningar hålls av **Crafoordpristagaren** samt inbjudna föreläsare.
LUX AULA, HELGONAVÄGEN 3, LUND

15 MAJ **Prisceremoni**
Endast för inbjudna gäster.
UNIVERSITETSAULAN, UNIVERSITETSHUSET, PARADISGATAN 2, LUND

Se alla föreläsingar på **www.kva.se**

PHOTO: ALAN SILFEN

SALLIE W. CHISHOLM

Kungl. Vetenskapsakademien har beslutat utdela Crafoordpriset i biovetenskaper 2019 till **Sallie W. Chisholm**, Massachusetts Institute of Technology, USA, *"för upptäckten och banbrytande studier av jordens vanligaste fotosyntetiserande organism,* Prochlorococcus".

Mer information och anmälan:
www.crafoordprize.se och www.kva.se/kalendarium

CRAFOORDPRISET UTDELAS I SAMARBETE MELLAN KUNGL. VETENSKAPSAKADEMIEN OCH CRAFOORDSKA STIFTELSEN I LUND. VETENSKAPSAKADEMIEN ANSVARAR FÖR ATT UTSE CRAFOORDPRISTAGARE.

KUNGL. VETENSKAPS-AKADEMIEN
THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF SCIENCES

Två Göran Gustafssonpris till Lund

I år höjs anslagen för Göran Gustafssonprisen, ett av Sveriges mest eftertraktade priser för yngre forskare. Fem svenska forskare får dela på nästan 27 miljoner kronor. Två av dem finns i Lund.

Priset i fysik går till professor **Anders Johansen** vid Institutionen för astronomi och teoretisk fysik. Han får det ”för sin banbrytande forskning om planeters bildande och utveckling i närheten av unga stjärnor”.

Priset i medicin går till professor **Kristian Pietras** vid Avdelningen för translationell cancerforskning. Han får det ”för sin genombrytande analys av den cancerassocierade mikromiljön och dess roll i tumörutveckling”.

Anders Johansen och Kristian Pietras.

Masterstudenter vann designpris

Johan Bohman och **Isak Folenius** tog fram den vinnande lampserien ”Inviting” under andra terminen på masterutbildningen i industridesign. IF Design Awards antog lampan som ett av 6.400 bidrag från mer än 50 länder. Totalt bedömde 67 designexperter produkter i 72 olika kategorier.

Miljonregn till forskning om designade vaccin

Kristian Riesbeck, överläkare och professor i klinisk mikrobiologi har fått 15 miljoner kronor genom Wallenberg Clinical Scholars till forskning om vaccin i samband med antibiotikaresistens. Hans forskargrupp hoppas kunna utveckla designade vaccin som motverkar de infektioner som kan vara svåra att behandla utan antibiotika.

Kristian Riesbeck.

Innovatörer belönades

Cancerforskarna **Roland Andersson** och **Daniel Ansari** segrade i kategorin anställda vid utdelningen av LU:s och Sparbanken Skånes pris för framtidens innovationer. Forskarna har utvecklat en metod som med ett enkelt blodprov gör det möjligt att i ett tidigt skede och med mycket hög sannolikhet hitta och diagnosticera en av de allra dödligaste cancerformerna – bukspottskörtelscancer. Bland studenterna vann **Henrik Hagelin**, som utvecklat ett system som i realtid kan simulera skogsbränders spridning. Prisutdelningen, på sammanlagt 200.000 kronor, var en del av Lunds universitets Innovationsafton. På plats fanns gäster från såväl akademi som politik, näringsliv och startupscenen i regionen.

Stort fritt anslag till matematisk fysiker

Stephanie Reimann, professor i matematisk fysik, tilldelas 18 miljoner kronor av Wallenbergstiftelserna genom ett femårigt anslag för fri forskning. Hon studerar små droppar av sk bosoniska atomer med häpnadsväckande låg densitet – flera hundratals miljoner gånger lägre än flytande helium – och som är nästan lika kalla som vid absoluta nollpunkten. Droppbildningen är en effekt av kvantmekanik.

FOTO: CHARLOTTE CARLBERG BÅRG

Grattis Marianne Gullberg...

...föreståndare för Humanistlaboratoriet som tilldelats Ann-Kersti och Carl-Hakon Swensons pris på 700.000 kronor av Vitterhetsakademien, för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning 2019.

Du får priset för dina ”banbrytande och erkända arbeten inom psykolingvistiken med nya metoder och resultat som ändrat vår syn på hur och när inlärning sker”. Hur känns det?
– Jag känner mig mycket ärad och glad över att min forskning om andraspråks- och flerspråksinlärning får sådan uppmärksamhet.

Vad innebär det för din forskning?
– Det inspirerar mig att gräva djupare i den vuxna förmågan till inlärning. Vuxna är mycket bättre på språkinlärning än vad man skulle kunna tro!

Neuroforskningspris

Bo Norrving, professor vid LU och överläkare vid SUS, har tilldelats årets Monrad-Krohn pris. Priset på 34.000 norska kronor får han för sina banbrytande insatser inom klinisk strokeforskning som sträcker sig över flera årtionden, och som har haft stor betydelse för strokevårdens utveckling.

LUNDS UNIVERSITET

POSTTIDNING B

Lunds universitet
Box 117
221 00 Lund
www.lu.se

Hallå Jennie Paldanius och Maria Hedberg...

... som leder det nya projektet med att införa Canvas, en ny modern lärplattform för hela universitetet.

Vad är Canvas?

– Canvas är en modern lärplattform som ska ersätta de idag universitetsgemensamma Live@Lund och LUVIT. Det blir en attraktiv lärandemiljö för studenterna som kan höja kvaliteten på lärande och undervisning.

Varför ska Canvas införas på LU?
– Canvas är mycket användarvänlig för studenter och lärare och uppfyller de flesta av universitetets behov. Canvas möjliggör också samarbete både inom och utanför universitetet. Därför var denna plattform ett bra alternativ för LU när Live@Lund och LUVIT inte längre uppfyllde kvalitetskraven för en modern digital lärplattform.

Vad gör ni just nu?
– I samband med vårterminsstarten så fick vi in ett gäng så kallade early adopters i systemet. Nu finns det lärare som kör sammanlagt över femton kurser spridda över flertalet fakulteter. Vi stöttar, supportar och bevakar dem för att lära oss så mycket som möjligt inför höstens terminsstart då Canvas öppnar för ”vanliga” kurser.

– Från 2019 så har vi tillsammans med fakulteterna och deras koordinatorer börjat arbeta mer ”hands-on” kring plattformen. Vårt arbete handlar mycket om utbildningsinsatser för personal på universitetet. Vi jobbar dessutom med integrationer mot andra system, först ut är Lucat och Ladok, men vi har även börjat att snegla mot TimeEdit samt mot mjukare system så som Zoom för e-Möte och LU play för video.

När ska projektet vara klart?
– Projektet pågår fram tills sista december 2020. Därefter förväntas en förvaltande organistation ta arbetet vidare.

Vad är det bästa med att leda Canvasprojektet?
– Det är det roligaste projektet man kan tänka sig! Man får träffa folk från hela universitetet, hitta anpassningar efter de olika behov som finns ute på olika fakulteter, institutioner och avdelningar. Samtidigt är det fantastiskt att se vilken otrolig kraft det finns i att samarbeta över gränserna och att kunna utnyttja den kunskap som finns bland universitetets anställda.

TEXT & FOTO: ANNA LÖTHMAN

CANVASPROJEKTET

Vill du veta mer om och följa Canvasprojektet på Lunds universitet? Gå till Canvasbloggen https://canvas.blogg.lu.se/